

Birinci Meclis Zabıt Ceridelerine Göre Jandarma Teşkilatı'na Ayrılan Bütçe Görüşmeleri*

Fuat UÇAR**

ÖZ

Kurtuluş Savaşı'nda işgalci güçlere karşı verilen mücadelenin yanında iç güvenlik ve asayişin sağlanması Ankara Hükümeti'ni en çok uğraştıran konularından başında gelmiştir. Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de açılmasından sonra kurulan hükümetler tarafından kırsal güvenliği sağlamak, eşkıyalığa son vermek ve iç güvenliği sağlayabilmek için Milli Müdafaa Vekâleti bünyesinde Umum Jandarma Kumandanlığı kurulmuştur. Böylece kırsal güvenlik örgütü olarak jandarma teşkilatı önem kazanmaya başlamıştır. İç güvenliği sağlamaya yönelik olarak jandarma teşkilatı ile ilgili görüşme ve tartışmalar da mecliste yapılmış ve çeşitli kararlar alınmıştır. Birinci Meclis döneminde gerçekleşen milli mücadele süresince yapılan bütçe görüşmelerinde ve harcamalarda öncelikli olarak olağanüstü askeri koşullar etkili olmuştur. Eğitim, sağlık, bayındırlık gibi kamu hizmetlerine yönelik harcamalar en alt seviyelerde tutularak bütün imkânlar kurtuluşu sağlayacak Milli Müdafaa Vekâleti'ne ayrılmıştır. Bu açıdan Umum Jandarma Kumandanlığı'nın da içinde yer aldığı bütçenin yarısından fazlası iç güvenlik ve savunma için harcanmıştır. Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesinin belirlenmesinde ulusal savunmaya yönelik amaçların yanında; asayiş, iç güvenlik, isyanlar ve jandarma teşkilatının idari yapılanmaları gibi hususlar da belirleyici olmuştur. Bu açıdan bütçenin hazırlanması aşamasında askeri koşullar bütçenin hazırlanmasını güçleştirmiştir. Gelirler ve giderler bir önceki yıla dayanan tahminler üzerinden yürütülmüştür. Bu nedenle olağanüstü askeri koşullar, acil harcama ihtiyaçları, bütçe ile ilgili çalışmaların önce değil sonra yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle Birinci Meclis dönemine ait bütçe kanunları da aşağı yukarı aynı nitelikleri taşımışlardır. Bütçe görüşmelerinden de anlaşıldığı gibi Jandarma Teşkilatı, Milli Mücadele süresince ülkenin içinde bulunduğu ağır koşulların etkisi altında bulunmuştur. Teşkilatın lojistik güç yönünden çok yetersiz bir düzeyde bulunmasına rağmen hem cephede savaşan birliklerin geri emniyetini temin etmiş, hem de halkın can ve mal güvenliğini sağlayarak ulusun ve vatanın bütünlüğüne önemli katkılarda bulunmuştur. Bu makalede Birinci Meclis döneminde Türk jandarmasının ihtiyaçları için ayrılan bütçeyle ilgili görüşmeler incelenmiş, ana kaynak olarak açık zabıt cerideleri esas alınmıştır. Böylece zabıt ceridelerinden taraması yapılan bu konuda ilgili bilgilerin literatüre kazandırılmak suretiyle bilime katkı yapılması da amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Meclis, Bütçe, Jandarma, Zabıt Ceridesi, Müzakere

Budget Discussions Allocated to the Gendarmerie According to the Records of the First Assembly

ABSTRACT

In the War of Independence, the struggle against the occupying forces, as well as the pacification of internal security and public order, was the leading fact of the Government of Ankara. After the Grand National Assembly was opened on April 23, 1920, General Gendarmerie Commandery was established within the Committee of National Defense in order to provide rural security, to end the banditry and to provide internal security by the governments established. Thus, the gendarmerie as a rural security organization started to gain importance. Interviews and discussions about the gendarmerie were also made in Assembly in order to ensure internal security and various decisions were taken. In budget negotiations and expenditures during the first National Assembly period, extraordinary military conditions were effective. The expenditures on public services such as education, health and public works were kept at the lowest levels and all opportunities were devoted to the Committee of National Defense. In this respect, more than half of the budget was spent on internal security and defense including the General Gendarmerie Commandery. In designating the budget of General Gendarmerie Commandery, some subjects such as public order, internal security, revolts and governmental structuring besides the purposes towards national defense were decisive. In this respect, military conditions complicated budget preparation in budget preparation stage. Income and expenses were managed on estimates based on the previous year. Therefore, extraordinary military conditions and emergency expenditure needs necessitated budget-related work to be made after but not before. For this reason, the budget laws of the First Assembly period had more or less the same characteristics. As understood from the budget negotiations, the Gendarmerie was under the influence of the harsh conditions of the country during the National Struggle. Although the Gendarmerie was at a very insufficient level in terms of logistics power, it both obtained the back security of the troops fighting on the front and made important contributions to the integrity of the nation and the homeland by providing safety of life and property of people. In this paper, the interviews on the budget allocated for the needs of the Turkish gendarmerie during the First Assembly period were examined, and the main sources

* Bu makale Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi tarafından 13-15 Haziran 2019 tarihinde Ankara'da düzenlenen *Asayişten Cepbeye: Milli Mücadelede Jandarma Sempozyumu*'nun tematik oturumunda sözlü sunumu yapılan "Birinci Meclis Zabıt Ceridelerine Göre Jandarma Teşkilatı'na Ayrılan Bütçe Görüşmeleri" başlıklı bildirinin yeniden gözden geçirilerek genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, orcid no: 0000-0002-2036-6689, fuat.turkuaz@gmail.com

Makalenin Gönderim Tarihi: 27.01.2020; Makalenin Kabul Tarihi: 12.02.2020

were based on open memorandum reports. Thus, it was aimed to contribute to the literature by gaining the relevant information about this subject which was reviewed from the memorandum reports.

Keywords: First Assembly, Budget, Gendarmerie, Memorandum Reports, Negotiation

1.Giriş

Jandarma teşkilatı 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın yayınlanmasıyla devlet teşkilatında yeni bir idare tarzının oluşturulmak istenmesi amacıyla kurulmuştur (Efe, 2016; 585). Sonra diğer devlet kuruluşlarında yapılan ıslahat hareketlerine paralel olarak, zabıta hizmetlerinde de yeni bir düzenleme yapılmış ve her eyalette *Umur-u Zaptiye* adı altında bugünkü anlamda ilk Jandarma teşkilatı oluşturulmuştur. İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile birlikte idari teşkilatta ve orduda yeniden başlayan reorganizasyona paralel olarak, Jandarma teşkilatında da reorganizasyon faaliyetleri başlatılmış ve bunun neticesinde 1904 yılında Fransız subaylarının önderliğinde ilk *Jandarma Subay Okulu* Selanik'te açılmıştır (Koparan, 2007; 7). İkinci Meşrutiyet dönemi aynı zamanda hukuk devleti kavramının da yerleşmeye başladığı; yerel ve merkezi Osmanlı otoritelerinin yeniden yapılandığı ve özgürlük havasının daha da hissedildiği bir dönem olmuştur. Bu bağlamda 1908 Devrimi sonrasında pekişen modern devlet yapısı, asayiş sağlamakta kurumsal veya hukuksal olarak daha az problem yaşamaya başlamıştır (Tokgöz, 2009; 215). 1909'da fiilen kurulan Umum Jandarma Komutanlığı'ndan sonra, Rumeli'de başlayan jandarma teşkilâtındaki yenileşme hareketleri doğrultusunda, İzmir, Beyrut, Trabzon ve Bağdat'ta benzer mektepler açılmıştır (Koparan, 2007; 28). Açılan *Zabıt ve Efradı Cedide ve Karakol Kumandanlığı Mektepleri (Er Okul Alayları)* zamanla kaynak sıkıntısı nedeniyle kapatılmıştır (Akın, 2002; 32).

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi (BMM)'nin açılmasıyla ulusal bir hükümet kuruluna kadar hükümet görevini yapan *Heyet-i Temsiliye*'nin tüm çabalarına rağmen Anadolu'da iç güvenlik yeterince sağlanamamıştır. Bu gelişmelere karşı Ankara Hükümeti, düzenli ordunun teşkilıyla ilgili çalışmalarla birlikte iç güvenliğin etkin bir şekilde sağlanması amacıyla, Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlı Umum Jandarma Komutanlığı kuruldu. Böylece biri İstanbul'da padişahın emrinde diğeri de Ankara'da Hükümeti'nin emrinde olmak üzere iki Umum Jandarma Kumandanlığı bulunuyordu (Köse, 2019; 307-336).

Büyük Millet Meclisi (BMM) ilk toplantısından itibaren, Kurtuluş Savaşı'nı başarıya ulaştırmak için uğraşırken, bir yandan da yönetim şeklinin temellerini sağlamlaştırmaya yönelik çeşitli yasama faaliyetlerini icra etmiştir. Millî Mücadele döneminde aynı zamanda iç güvenlik, asayiş ve kamu düzeninin sağlanması Ankara hükümetlerini en çok uğraştıran konuların başında gelmiştir. Bu amaçla Birinci Meclis döneminde kırsal güvenliği sağlamak, eşkıyalığa son vermek üzere kırsal güvenlik örgütü olarak Jandarma birlikleri oluşturulmuş ve Piyade ve Süvari Sınıflarından Mürekkep Olmak Üzere Jandarma Müfrezeleri Teşkili Hakkında Kanun çıkarılmıştır (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1). Bu kanunla seyyar Jandarma müfrezeleri Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlanmış ve oluşturulacak müfrezelerin muvazzaf askerlik hizmeti dışındaki gönüllülerden 10 lira maaş karşılığı olarak bir yıl müddetle görevlendirilecekleri hüküm altına almıştır (TBMMZC, 1920a; 100).

7 Haziran 1920'de kurulan bu birliklerin askeri otoritenin elinde olması idari ve siyasi sıkıntı yaratmıştır. Seyyar Jandarma müfrezeleri Milli Müdafaa Vekâleti'nin emrinde olmasına karşılık, Dâhiliye Vekâleti emrinde de jandarma birlikleri oluşturulmuştur. Böylece iki başlığı çözmek üzere, Bolu Mebusu Yusuf İzzet Paşa ve arkadaşlarının 5 Şubat 1921'de verdikleri kanun teklifinin 2. maddesiyle kırsal güvenlik birimi olan seyyar jandarma birliklerinin Dâhiliye Vekâleti'ne yani sivil otoriteye bağlanması kabul edilmiştir (TBMMZC, 1921a; 163-165). Böylece önemli bir kamu görevini yerine getiren Jandarma, başta memleketin emniyeti, asayiş gibi birçok alanda önemli görevleri söz konusu olmuştur. Birinci Meclis döneminde Jandarmanın bu önemli görevleri idari yapısı ve teşkilatlanma, özlük hakları gibi çeşitli sorunların yanında maaş sorunu da önemli bir konu olmuştur. Jandarmanın maaş sorunu daha ziyade bütçe ile ilgili olduğu için bu konu özellikle de bütçe görüşmelerinde çeşitli şekillerde müzakere edilmiştir.

Devletin ya da bir kurumun bir yıllık tüm gelir ve giderlerini gösteren hesap cetvelleri bütçeyi oluşturmaktadır. Düzgün işleyen bir devlet sisteminde herhangi bir yere bütçede karşılığı olmadan para ayırmak olası değildir. Çünkü bütçenin siyasal, hukuksal ve ekonomik özellikleri vardır. Hükümetler, bir yıllık sürede toplumun ihtiyaçlarının ne kadarını karşılayabileceklerini bütçeleriyle ortaya koymaktadırlar. Demokratik ülkelerde bütçeler parlamentolarda ciddi tartışmalara neden olmaktadır. Osmanlı Devleti'nde

de 1908'den beri bütçeler meclislerde tartışılarak kabul edilmiştir (Güneş, 2011; 123). Milli Mücadele döneminde hazırlanan bütçeler hiç zaman normal koşullarda hazırlanan bütçeler olmamıştır. Bu nedenle gelirler tahsil edilirken, bir yandan da harcamalar yapılmış, bütün bu işlemler bir bütçe düzeni olmaksızın yürütülmüştür (Müderrişoğlu, 1990; 270). Bütçe kaynaklarının yoğun olarak Milli Müdafaa Vekâleti'ne akıtılması ve jandarma kadrolarının sınırlandırılmasından bir süre sonra Yozgat, Erzincan, Tokat, Canik sancaklarında asayiş sorununun tekrar patlamasına neden olmuştur. Bu şartlar altında Dâhiliye Vekili Refet Paşa, *Teşkilatı Esasiye Kanunu* gereğince Bölge Müfettişi Umumilikleri kurulmadan asayişin tam manasıyla sağlanamayacağı görüşünde olduğunu meclise bildirmiştir (Akın, 2002; 32).

Devlet sisteminin düzgün işlediği süreçte bütçe hazırlamakta herhangi bir sıkıntı yaşanmazken, Milli Mücadele gibi olağanüstü dönemlerde bütçe hazırlamakta bir takım güçlükler yaşanmıştır (Güneş, 2011; 124). Bu açıdan Milli Mücadele dönemini, Anadolu'yu işgal eden Yunanistan'ın bütçesiyle karşılaştırıldığı zaman; Yunanistan'ın 1920-1921 yılı bütçesi 1.033.000.000 drahmi, Osmanlı lirası olarak gelir 115.000.000, giderleri de 142.000.000 karşılığı 298.000.000 drahmi olarak tahakkuk etmiş ve 53.000.000 civarında savaş harcaması yapmıştır. Yunan ekonomisine İngiltere'nin talebi üzerine Kanada 5.000.000 pound değerinde yardımda bulunurken, İngiltere ve Fransa ortak olarak 6.500.000 poundluk ek bir yardımda bulunmuşlardır (TBMMZC, 1921b; 131-135). Alptekin Müderrişoğlu'na göre *"Bütçe dışı savunma harcamalarının önemli ağırlıkta olması ve kesin miktarının bilinmemesi; 1920 yılında Yunan bütçesinde milli savunmaya ayrılan o günkü kambyo rayicine göre 53.000.000 Türk lirası tutarındaki para ile Anadolu'nun silahlı kuvvetlere (jandarma dâhil) ayırdığı 33.477.532 liralık ödeneğin karşılaştırmasından güvenilir sonuçlar elde edilmesine engel olmaktadır."** Görüldüğü gibi Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi verdiği İngiltere'nin desteklediği Yunanistan askeri bakımdan olduğu gibi ekonomik olarak da Ankara Hükümeti'nden oldukça güçlü durumda olmuştur.

1920-1923 dönemini kapsayan Birinci Meclis dört yasama yılından oluşmaktadır. Aynı zamanda Milli Mücadele dönemini de kapsayan bu dönemde; 1920 yılı, 1921 yılı ve 1923 yılı olmak üzere üç bütçe hazırlanmış ve mecliste müzakere edilerek kabul edilmiştir. Söz konusu bu bütçelerde, diğer kamu kurumları gibi Jandarma Teşkilatı'na da belli miktarlarda ödenekler ayrılmış ve durum meclis görüşmelerinde çeşitli şekillerde müzakere edilmiştir.

2. 1920 Mali Yılı Bütçe Görüşmelerinde Jandarma Teşkilatı'na Yönelik Tartışmalar

BMM'nin açılışından kısa bir süre sonra devletin gelir ve giderleri elde bir bütçe olmaksızın Maliye Vekâleti tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Daha önceden yapılmış bir bütçe bulunmadığı için ve Anadolu'nun da işgal altında bulunmasından dolayı bütçe çalışmalarından olumlu bir sonuç alınamamıştır (Müderrişoğlu, 1990; 319-320). Bu şekilde olağanüstü koşullarda olağanüstü bir bütçe hazırlamaya çalışan Maliye Vekâleti, 6 Mayıs 1920'de yayımladığı bir genelge ile Haziran ayına kadar yapılacak harcamalarda bir önceki yılda yapılmış harcamanın geçilmemesini belirterek bir yasal dayanak oluşturmaya çalışmıştır. 29 Temmuz 1920'de Karahisar-ı Şarki mebusları Mustafa Bey, Vasfi Bey ve Ali Süruri Efendi tarafından verilen geçici bütçe yapılmasına yönelik önerge ile bütçe konusu meclisin gündemine gelmiştir (Güneş, 2011; 125-126). 1920 yılının ilk altı aylık geçici bütçesinin uygulama süresinin sonuna yaklaşıldıkça, gelir kaynaklarının yeterli olmadığı iyice ortaya çıkmıştır. Ordu mevcudunun artırılması ve iç isyanların bastırılması faaliyetleri umut edilen gelirlerin büyük bir kısmının tahsil edilmesini engellemiştir. Bu nedenle Maliye Vekâleti de ülkenin içinde bulunduğu işgal ve savaş gibi olağanüstü koşullar nedeniyle bütçe yapma imkânı bulamamıştır. Böylece bütçe yapılamayışının doğuracağı olumsuzluklar "Avans Kanunları" şeklinde geçici bütçelerle giderilmeye çalışılmıştır (Müderrişoğlu, 1990; 319-321) Bütün bu olumsuzluklara rağmen *"1 Mayıs 1920 tarihinden 1 Eylül 1920 tarihine kadar varidatı umumiye-i devletin cibayetine mahsus beş aylık muvakkat bütçe kanunu lâyihası ve muvazenei maliye encümeni mazbatası"* meclis başkanlığına sunulmuştur (TBMMZC, 1920b; 4). Karahisar-ı Şarki Mebusu Mustafa Beyve arkadaşlarının harcamalara ilişkin Maliye Vekâleti'ne yönelik soruları Maliye Vekili Ferid Bey tarafından cevaplandırılmıştır. Konuşmasında

* Bu dönemde bütçe hazırlanmasını etkileyen önemli bir faktör de asker sayısı olmuştur. Ege Bölgesi'nde 100.000'den fazla Yunan, büyük kısmı İstanbul civarında 31.000 İngiliz, İstanbul ve Güney Anadolu'da 38.000 Fransız, Güney Batı Ege ve İstanbul'da 5.000 İtalyan, Kars civarında 16.000 Ermeni olmak üzere Türkiye yaklaşık 200.000 kişilik yabancı kuvvetin işgali altında bulunmuştur. Böylece Yunanistan sadece Anadolu Türkleri ile çarpışırken, Anadolu Türkleri ise 40-45.000 kişilik dağıntık ve yeteri kadar silahlı(a)mamış güçleriyle, 200.000 kişilik istilâ ordularıyla mücadele etmek durumunda kalmıştır (Müderrişoğlu, 1990; 281, 335).

harcırahlar meselesine de değinen Ferid Bey, geçici bütçenin giderleri olarak 2 Mayıs'tan 27 Temmuz'a kadar memurlara toplam 73.993 lira harcırah verildiğini, bu miktar içerisinde Jandarma'ya da 875 lira harcırah verildiğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1920c; 78).

Maliye Vekili Ferid Bey, 1 Mayıs 1920 ile 30 Eylül 1920 tarihleri arasını kapsayacak, 5 aylık geçici bütçe tasarısını 31 Temmuz 1920'de Meclis Başkanlığı'na sunmuştur. Söz konusu bütçe kanunu layihası ve muvazene-i maliye encümeni mazbatası 8 Eylül 1920'de meclis gündemine gelmiştir (TBMMZC, 1920d; 12). Mecliste yapılan tartışmalarda Heyeti Vekile tarafından teklif edilen geçici (muvakkat) bütçe kanununu gerekli kılan sebepleri açıklayan ve bazı devlet kurumları (esami devair) için 1920 yılının ilk beş aylık ödeneğinde toplamda 27.195.935.55 kuruşluk bütçeden Müdafaa-i Milliye Vekâleti için 10.775.303.25 kuruş, Emniyeti Umumiye Müdüriyeti için 877.659 lira, Umum Jandarma Kumandanlığı için de 2.972.840 lira ayrılmıştır (TBMMZC, 1920d; 12). Dolayısıyla bütçenin %53'lük bir oranı iç güvenlik ve savunma harcamalarına tahsis edilmiş olmaktadır.

Müzakerelerde Jandarmanın maaşlarına zammın düşünüldüğü, ancak bunun da şimdilik uygun olmadığı layihanın 8. maddesiyle açıklanmıştır. Bu maddeye göre gerekçe; Jandarma bütçesindeki mıntıka müfettişleriyle ilgili ödeneğin lağvedildiğini, Jandarma subay ve erlerinin maaşını artırmanın söz konusu olmadığı ve eski ödeme şekline devam edileceği ifade edilmiştir (TBMMZC, 1920c; 14-15). 9 Eylül 1920'de beş aylık muvakkat bütçe kanunu lâyihası ve muvazene-i maliye encümeni mazbatasına yönelik tartışmada İzmit Mebusu Hamdi Namık Bey, Maliye Encümeni gibi kendisinin de masrafların azaltılmasına şiddetle taraftar olduğunu belirtmekle beraber, Jandarma'ya zammın yapılmamasını uygun bulmadığını ifade etmiştir. Sebebini de *"memleketin yegâne vasıtai icraiyesi olan jandarmayı 150-200 kuruş maaşla istibdam etmek ve bunun vücudundan istifade etmeği ümit etmek. Polise bin kuruş maaş verdiğimiz halde asayiş baricisi temin eden jandarmayı 150-200 kuruşla istibdam etmek muvafıkı insaf ve madelet değildir"* şeklinde açıklamıştır (TBMMZC, 1920e; 59). Hamdi Namık Bey'in bu değerlendirmesine, Erzincan Mebusu Emin Bey *"150 kuruşluk jandarma yok..."* diyerek karşı çıkmıştır. Hamdi Namık Bey ise *"Var efendim, Bunlar dört nevidir. Malûmu âliniz gönüllü vardır, bekâr vardır, müteebil vardır, muvazzaf vardır"* şeklinde karşı çıkarak görüşünde ısrarcı olmuştur. Ayrıca Hamdi Namık Bey, encümenin Jandarma Kanunu'nun ıslaha muhtaç olduğunu, müfettişlere lüzum yoktur dediğini belirterek; Jandarma mıntıka müfettişliğinin lağvedilmesiyle 20.000 küsur lira tasarruf sağlandığı hesabının yanlış olduğunu bu nedenle yıllık 11.000 liralık bir masrafa ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. 1920'nin Mayıs ayından olmak üzere Ekim sonuna kadar 30.000.000 liranın avans olarak verilmesi ile geçici bütçe kabul edilmiştir (TBMMZC, 1920e; 59, 66-69). Fakat bu bütçede gelirler gösterilmemiştir. Bu şekilde geçici bütçeyi meclise kabul ettiren Maliye Vekili Ferid Bey, yeni bütçeye yönelik çalışmalarını da devam ettirmiştir. Daha sonra hükümetin ilk bütçesine yönelik 25 maddeden oluşan kanun tasarısı 30 Eylül 1920'de meclis başkanlığına sunulmuş ve bütçe komisyonundaki görüşmeler Aralık sonuna kadar devam etmiştir. Bütçe komisyonu tasarısında masrafların 55.000.000 liraya, gelirlerin de 51.388.650 liraya ulaştığını, vekâletlere yönelik tahsisattan 15.000.000 lira sınırına kadar azaltma uyguladıklarını belirten Maliye Bakanı Ferid Bey, 1920 yılı bütçesinde Umum Jandarma Kumandanlığı'na 4.800.000 lira ödenek ayrıldığını ifade etmiştir (TBMMZC, 1920f; 452). 11 Eylül 1920 tarihli 6 aylık geçici (muvakkat) bütçe kanununun süresinin Ekim ayı sonunda bitecek olmasından dolayı genel bütçenin onaylanmasına kadar ihtiyaçtan dolayı iki aylık geçici bütçe hazırlanmıştır. 1920 yılı iki aylık ödenek listesinde yer alan yirmi resmi kuruma toplamda 11.923.400 lira ödenek ayrılmıştır. Bu ödenek içerisinde Umum Jandarma Kumandanlığı'na da ayrılan ödenek miktarı da 602.910 lira olarak belirlenmiştir (TBMMZC, 1920g; 249). Maliye Vekâleti tarafından, ilk altı aylık geçici bütçenin aynısı olan kanun tasarısı hazırlanarak 20 Ekim'de bir meclise sunulmuştur.

Mali Bütçe Komisyonu (Muvazene-i Maliye Encümeni); 27 Kasım 1920'de bütçenin denkliliğini temin etmek, yokluğu ve parasızlığı azaltmak için ortaya konulan yardım ve kararların süratle uygulanması çabalarına yönelik olarak; Heyet-i Vekile tarafından, ağnam vergisinin bir misli zam ile tahsiline yönelik zorunluluğa ilişkin meclis başkanlığına teklifte bulunulmuştur (TBMMZC, 1920h; 249). Bu kapsamda genel durum hakkında söz alan Maliye Vekili Ferid Bey, 1920 yılı bütçesinin 55.000.000 lira olduğunu, ancak gelir ve tahmini zamlarla bütçenin 51.000.000 liraya ulaşabildiğini, aradaki 4.000.000 liralık açığın da, harcama imkânı olmayan ödenekler yoluyla telafi edilebileceğini belirtmiştir. Ferid Bey, ayrıca cephe ve seferberlik zammı diye yeni bir kanunun meclis tarafından kabul edilmesiyle, bütçeye 7.300.000 lira

seviyesinde ek maliyetin oluşacağını özellikle belirterek, bu kanunla jandarmalara uygulanan zam dolayısıyla bütçedeki açığın 8.500.000 liraya ulaştığını ifade etmiştir.*İzmit Mebusu Hamdi Namık Bey ise Maliye Vekili'nin jandarmaya zam icra ettik sözünü “*bendenizin malûmatına nazaran jandarma zammını kabul etmemişlerdi. Hangi jandarma zammı?*” diyerek eleştirmiştir. Ayrıca Hamdi Namık Bey “*altı ay evvel millete, on misli olan ağnam resmini dört misline tenzîl ettik dedikten sonra sekiğe iblâğ ettik demek pek çirkin ve meclisin haysiyetine taallûk eder bir meseledir*” (TBMMZC, 1920h; 57) diyerek bütçeye yönelik genel bir eleştiride bulunmuştur.

BMM'nin 2 Aralık 1920 tarihli toplantısında, Müdafaa-i Milliye Vekâleti bütçesine 3.000.000 lira tahsisat ilâvesine izin veren 21 Ekim 1920 tarihli geçici bütçeye dair kanun tasarısı (lâyiha) ve bütçe (muvazene-i maliye) encümenin tutanağı (mazbatası) görüşülürken Jandarma bütçesi de tekrar gündeme gelmiştir. Bütçe Encümen Başkanı Hakkârî Mebusu Mazhar Müfid Bey, Jandarmanın bütçesine kendisinin baktığını ve incelemelerini bitirmek üzereyken Jandarma ile Emniyet bütçelerinin birleşeceği yönünde emir geldiğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1920i; 178). Fakat Jandarma ile emniyet bütçelerinin birleşme yönündeki bu gelişmeye rağmen, Muvazene-i Maliye Encümeni tarafından bütçede uygulanacak tenkisin (azaltmanın) hükümetçe hemen uygulanmasına dair mazbata düzenlenmiştir. Bu mazbataya göre 1920'nin Ocak ve Şubat aylarında genel hizmetlere yönelik düzenlenen geçici (muvakkat) bütçeden 20 resmi daireye ayrılan ödenek miktarı 11.813.400 lira olup Umum Jandarma Kumandanlığı'na da 698.330 lira ayrılmıştır (TBMMZC, 1920j; 72).

BMM'nin 17 Ocak 1921 tarihli oturumunda Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesinde aktarım uygulamasına yönelik Heyeti Vekile'nin kanun teklifi bütçe encümen komisyonuna gönderilmiştir (TBMMZC, 1921c; 290). Daha sonra BMM'nin 26 Ocak 1921 tarihli toplantısında Umum Jandarma Kumandanlığı'nın bütçesinde yapılacak fasıldan fasla aktarım görüşülmüştür. 26 Ocak tarihli toplantıda aynı durumda olan Emniyeti Umumiye bütçesine yönelik mazbata da ele alınmış ve aktarımın acilen yapılmasına yönelik müzakere başlamıştır. Bu müzakerelerde 1920 bütçesinde Jandarmaya yönelik teklif olunan 20.000 liralık zammın gerekçeleri açıklanmıştır. Böylece 1920 bütçesinin ilgili mevzuatına tahsis olunan 19.000 lira saklı tutularak bu miktar tahsisat 1921 bütçesinin harcırah maddesine aktarılmıştır. Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey bütçedeki aktarım olayını; jandarma birlikleri, komutan, subay ve erlerin maaşının alındığı bu fasıldan harcırah faslına ilâve edildiğini şeklinde ifade etmiştir (TBMMZC, 1921d; 376-377). Bununla birlikte önceden ayrılan 35.000 liraya ek olarak istenen 19.000 liranın bir ayda harcanıp harcanamayacağı ve bu ek talebin Dâhiliye Vekâleti ile ilgisi bulunduğu özellikle de harcırah meselesi olarak sert bir şekilde tartışılmıştır (TBMMZC, 1921d; 377-378). Müzakerelerde Diyarbakir Mebusu Kadri Ahmed Bey yapmış olduğu açıklamada; jandarmanın Dâhiliye Vekâletine bağlı olduğunu, dolayısıyla bütçesinin de bir olmadığını, ayrı olduğu için jandarma piyade askerleri faslından vefat, firar dolayısıyla, yılsonu olduğu için, para tasarruf edildiğinin anlaşıldığını, bir de müfettişliklerin lâğvedilmesinden dolayı para kaldığını, yeni jandarma subayları oluşturmak suretiyle, boş kadroları doldurmak için bu memurları göndermek amacıyla harcırah verileceğini ifade ederek, jandarma dairesinin bir fasıldan diğer fasla para naklini istediğini ve bu paranın vermesinin de vazife olduğunu belirtmiştir (TBMMZC, 1921d; 379). BMM'nin 26 Ocak 1921 tarihli toplantısının ikinci celsesinde Jandarma bütçesinde fasıldan fasla aktarıma dair Heyeti Vekile'nin kanun teklifi müzakereler sonucu oylamaya sunulmuştur. 115 mebusun hazır bulunduğu oylamada 49 red oyuna karşılık 66 kabul oyu ile kanun kabul edilmiştir. Sadece Üsküdar Mebusu Hüseyin Hüsnü Efendi çekinse (müstenkif) oy kullanmıştır (TBMMZC, 1921d; 380-400).

Bütçe Komisyonu'nda görüşülen tasarı 3 Ocak 1921'de meclis gündemine gelmiştir. Maliye Vekili Ferid Bey, yapmış olduğu konuşmada 1920 Bütçesi'ni hazırlarken üç ay önce söylediği bazı ifadeleri yeniden hatırlatma gereği duymuştur. Ferid Bey, böylece eski imparatorluk bütçelerine göre “mütevazı” fakat ülke koşullarına göre “kavi” (sağlam) bir bütçe hazırladığını belirterek, bu bütçe ile Türk ulusunun siyasal yeteneğinin bilincine vardığını ve somut olarak ortaya koyduğunu yeniden ifade etme gereği duymuştur. Ayrıca Ferid Bey bu konuda “*...bütçemizi, müteaddit defalar heyeti alıyyenize arz ettiğim veçhile, fevkalâde parlak bir bütçe ad ve itibar edilemez, fakat bütçemizi zayıf ve karanlık addetmek de hiç bir zaman caiz değildir. Basit ve sade, fakat*

* Seferberlik ve Cephe Zammı Maaş Kanunu'na göre; seferberlik süresince bütün subay ve astsubaylara aylıklarına ek olarak ayda 10 lira seferberlik zammı, bundan başka cepheye bulunanlara da ayrıca ayda 15 lira cephe zammı verilmesi öngörülmüştür (TBMMZC, 25.10.1920; 184-193).

yine evvelce tekrar ettiğim veçhile, kavi ve tamüsihbâ denebilecek bir bütçe ile huzurunuzca çıkıyoruz” (TBMMZC, 1921b; 129) değerlendirmesini yapmıştır.

Bütçeleri “bahtiyar bütçeler” ve “bedbahd bütçeler” şeklinde ayıran Maliye Vekili Ferid Bey, “bahtiyar bütçe”yi rakamları yüksek olan bütçeler değil, halkı en az ezen, devlet işlerinin yürütmesine engel olmayan, mümkün olduğu kadar gerçek kaynaklara dayanan bütçeler olarak nitelendirmiştir. Bu açıdan kendi hazırladığı bütçenin de “bahtiyar bütçe” olduğunu belirtmiştir. Yapılan müzakereler sonucunda 1920 Mali Yılı Bütçesi’nde 63.018.354 lira gider ve 51.388.626 lira gelir gösterilmiştir (TBMMZC, 1921e; 538).

Osmanlı bütçe sistemi benimsenerek hazırlanan bütçede, gider ve gelir tahminleri daha çok avans yasalarına dayalı harcamalar ile gelir tahsilâtı göz önünde tutularak yapılmıştır. Ancak uygulama yılının son günü kabul edilen 1920 Mali Yılı Bütçesi’nde ordu için bütçe dışı imkânlardan yararlanılmıştır. Kuva-yı Milliye’nin gelirlerinin bütçe dışında kaldığı göz önünde tutulursa, kaynakların çok büyük bölümü savaşa ayrılmıştır (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/810/10298.pdf>, s.38). Böylece bütçe açığı 11.629.728 lira olarak belirlenen 1920 Mali Yılı Bütçesi’nde (A) cetvelinde savunma ile ilgili dairelere giderler olarak; Müdafai-i Milliye Vekâleti’ne 27.576.039 lira (%43,7), Umum Jandarma Kumandanlığı’na 4.858.976 lira (%7,7), İmalat-ı Harbiye’ye 752.969 lira (%11), Bahriye’ye 289.548 lira (%0,5), Emniyet-i Umumiye’ye 354.688 lira (%2,1) ayrılmıştır. Umum Jandarma Kumandanlığı’nın, milli savunmayı desteklemesi, zaman zaman da fiilen savunmaya katılması gibi hizmetlerin iç içe girmesinden dolayı jandarma hizmetleri savunma hizmetleri dâhilinde düşünülmüştür. Bu nedenle toplamda iç güvenlik ve savunmaya bütçenin %53,4’lük oldukça önemli bir oranı ayrılmıştır (Güneş, 2011; 329-331).

BMM’nin 27 Şubat 1921 tarihli oturumunda Jandarma Umum Kumandanlığı bütçesi görüşülürken Malatya Mebusu Fevzi Efendi, Jandarma dairesinin Emniyeti Umumiye Dairesi’yle birleştirilmek istendiğini ve bunun çok uygun bir mesele olduğundan bahsetmiştir (TBMMZC, 1921f; 482). Fasilalara geçilen görüşmelerde ödenek çeşitleri (nev’i muhassasatlar) konusunda hükümetçe teklif olunan ve encümenle de kabul edilen miktarlar görüşülerek karara bağlanmıştır (TBMMZC, 1921f; 482-483). Müzakerelerde Dâhiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan Bey, Jandarma bütçesinde unutulmuş bir noktanın olduğunu belirterek “bilfiil cephede bulunan zâbitana verilecek cephe seferi zammıdır. Bu tabii jandarma bütçesine konulacaktır. Hâlbuki bu Zam Kanunu sonradan çıktığı için jandarma bütçesine konulamamıştır. Bunun ilâvesini istirham edeceğim. Diğer arkadaşlarıyla beraber cephede bilfiil harbeden ve içlerinde şehit olan, yaralı olan jandarma zâbitanı var. Bunların muhassasatı 16.431 lira (20) kuruş tutuyor. Bunun 202 C faslı diye bir faslı mahsusla kabul olunmasını teklif ediyorum” şeklinde öneride bulunmuştur. Konya Mebusu Vehbi Efendinin “cephede jandarma var mı?” sorusuna Dâhiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan Bey ise “Jandarma zabiti var, jandarma yok” şeklinde karşılık vermiştir. Maliye Vekili Ferid Bey ise ilgili ödeneğin 16.500 lira olduğunu ifade etmiştir. Bütçenin 202 nci (C) faslı 16.500 lira olarak belirlenmiş ve 1920 yılına ait jandarma bütçesinin tamamı %7,7’lik pay ile 4.858.976 lira olarak kabul edilmiştir (TBMMZC, 1921f; 491). Jandarma Umum Kumandanlığı’nın 1920 bütçesi görüşülürken Jandarma örgütünün halka karşı bazı tutum ve davranışları da olumsuz değerlendirmelere yol açmış, maaşı az olan jandarmanın köylünün geçim kaynaklarını suiistimal ettiği hatta jandarmanın hırsız ocağı olduğu dahi iddia edilmiştir (Akın, 2002; 32). Yine Kütahya Mebusu Besim Atalay, jandarmanın rüşvet vermeyen yolcuyla korumadığından, Konya Mebusu Vehbi Efendi ahalinin hükümetten soğumasının temel nedeninin jandarma olduğundan söz etmiştir (TBMMZC, 1921f; 482-486). Aslında bir kesin hesap bütçesi olan ve aynı zamanda Kurtuluş Savaşı döneminin gelir-gider tahminlerine sahip tek bütçesi olan 1920 Mali Yılı Bütçesi, mali yılın son günü olan 28 Şubat 1921 tarihli oturumda kabul edilen 103 numaralı 1336 Senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu hakkında yapılan müzakereler sonucunda kabul edilmiştir (TBMMZC, 1921e; 545). Bu tarihe kadar devlet harcamaları avans kanunlarına göre yürütülmüş, son çıkarılan bütçe kanunu önceden verilen avansların dökümü niteliğinde olmuştur. 1920 Mali Yılı Bütçe Kanunu, yılının son günü kabul edildiğinden avans kanunlarının mahsubuna dayanan yuvarlak rakamlarla bir kesin hesap kanunu niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla yapılacak harcamaların değil, yapılmış harcamalar üzerine bir muhasebe söz konusudur.

3. 1921 Mali Yılı Bütçe Görüşmelerinde Jandarma Teşkilatı’na Yönelik Tartışmalar

Maliye Vekili Ferid Bey, BMM’nin 2 Aralık 1920 tarihli toplantısında 1921 bütçesinin tanzimi için resmi kurumlardan ricada bulunduğunu, 1921 bütçesi ile kendisine gelen bilgileri tetkik ederek, gelir (varidat)

bütçesini de ilâve ettikten sonra meclise takdim edeceğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1920i; 178). Böylece bütçeye esas olan bilgiler Şubat ayında gelmiş ve bütçe hazırlanmasına başlanmış, Hariciye Vekâleti'nden sonra Müdafaa-i Milliye Vekâleti bütçesine geçilmiştir (TBMMZC, 1921; 252-266; TBMMZC, 1921c; 283-293). Oysa, 28 Şubat 1921 tarihi geçmiş yılın değil, gelecek mali yılın bütçesinin kabul edilebileceği son gündür. Çeşitli nedenlerle 1921 mali yılı bütçesi hazırlanamamış, bunun üzerine Sakarya Zaferi'ni izleyen günlerde Maliye Vekâleti'ne harcama yetkisi veren ek ödenek (avans) kanunları çıkarılmaya başlanmış ve mali yılın sonuna kadar bu türde 13 kanun çıkarılmıştır (Müderrişoğlu, 1990; 467). 1921 mali yılının başlangıç günü olan 1 Mart 1921 tarihinde 1921 yılı bütçesi çıkarılmadığından, 1921 yılı harcamaları avans ve ek ödenek kanunları ile verilen harcama yetkilerine dayanılarak giderilmeye çalışılmıştır. Böylece 1 Mart 1921 tarihinden Mustafa Kemal Paşa'nın başkomutan seçildiği 5 Ağustos 1921 tarihine kadar hükümete avans kanunlarıyla harcama yetkisi verilmiştir. Bu kapsamda İkinci İnönü Muharebesi'nin gerektirdiği giderler ile ordunun Sakarya'nın doğusuna çekilişine kadar gerekli ihtiyaçlarla ilgili 20.000.000 liralık harcama yetkisinin büyük bölümü kullanılmıştır (Müderrişoğlu, 1990; 467).

Maliye Vekâleti ordu için gelir sağlamada güçlüklerle karşılaştığında serbest bırakma işlemleriyle gelir açıklarının kapatılması yoluna giderek bütçeye sadık kalmaya özen göstermiştir. Bunun en güzel örneği İkinci İnönü Muharebesi öncesi ordunun hazırlıklarını tamamlanması için Maliye Vekâleti'nin, Milli Müdafaa Vekâleti dışında kalan bütün dairelerin ödeneklerini kesintiye tabi tutarak tüm gelirleri Milli Müdafaa Vekâleti'ne aktarması olmuştur. 1921 yılı uygulamasının bir diğer ilginç tarafı da avans kanunlarıyla bir önceki yılın bütçesindeki tertiplerde bulunan ödeneklere göre harcama yetkisi verilirken yeni bir hizmetin yürütülmesinde veya bir önceki yılın ödeneğinden fazla harcama yapılması gerektiğinde ek ödenek kanunlarının çıkarılmış olmasıdır (Eroğlu, 2006; 140). Nitekim Maliye Vekâleti İkinci İnönü Muharebesi öncesinde ordunun hazırlıklarını gerçekleştirebilmesi ve ani gelişebilecek askeri malzeme, cephane ve silah alımları için Milli Müdafaa Vekâleti dışındaki dairelerin ödeneklerini büyük ölçüde saklı tutmuştur. Bunun üzerine 30 Nisan 1921 tarih ve 119 sayılı özel kanun çıkarılarak diğer dairelerin ödenekleri serbest bırakılmıştır.

Böylece o günün şartları dâhilinde yapılan bir işlem olarak değerlendirilen avans kanunlarıyla bir önceki yılın bütçesindeki tertiplerde bulunan ödeneklere göre harcama yetkisi verilmiştir. Ortaya çıkan hizmetin yürütülmesi veya aynı hizmet için bir önceki yılın ödeneğinden daha fazla harcama yapılması gerektiğinde ise ek ödenek kanunları çıkarılarak sorun giderilmek istenmiştir (Müderrişoğlu, 1990; 468).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin 10 Mart 1921 tarihli oturumunda doğu illerinde görevlendirilmek amacıyla teşkil edilecek 1000 kişilik süvari jandarma alaylarına gerekli atların alınması için 80.000 liralık ödeme emrine (ıtasına) dair 27 Şubat 1921 tarihli İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası görüşülmüştür. Bu görüşmede lağvedilen seyyar jandarma birliklerinin yerine kurulan Jandarma Süvari Alayları için tahsisat konulmuştur (TBMMZC, 1921h; 163-165; TBMMZC, 121; 52-53,64). 105 Sayılı Kanun ile belirtilen bu ihtiyaç Mamurat-el Aziz (Elazığ) Vilayeti, Erzincan ve Muş livalarında görev yapacak olan 1000 kişilik Jandarma süvari alayından kaynaklanmıştır (Akın, 2002; 31). Trabzon Mebusu Hasan Bey, acil olarak talep edilen masrafın jandarma bütçesine bir zam şeklinde olmadığını, çeşitli iç sebepler ve emniyet ve asayiş ile ilgili zorunluluklardan dolayı Heyeti Vekile'nin buna lüzum gördüğünü ifade etmiştir. Hasan Bey, ayrıca bu meselenin uzun boylu izah edilecek bir mesele olmadığını belirterek; söz konusu illerde ki asayiş ve emniyetin gerekliliği için âcil bir iş ve bir lüzum üzerine meclis tarafından kabulünün zaruri olduğunu ifade etmiştir. Hasan Bey'e göre, bu durum 1920 yılı kadrosuna dâhil olduğu için kabul edilmesinin 1921 bütçesi için yeni bir masraf getirmemektedir (TBMMZC, 1921i; 52-53). Toplam 7000 kişilik jandarma kuvveti için 1920 yılı bütçe görüşmelerinde Jandarma Umum Kumandanlığı nezdinde 4.858.976 lira ile %7,7 nispetinde tahsisat verilmiş, bu paranın %65'üne tekabül eden 3.162.804 lira jandarma kıtaları maaşı olarak tahakkuk etmiştir (Akın, 2002; 31).

Bu şekilde 1921 yılında oluşturulacak Jandarma Süvari Alayları'na yönelik Elazığ ile Erzincan ve Muş dâhilinde istihdam edilecek asker için gerekli olan 1000 hayvan bedelinin ödenmesine yönelik olarak İcra Vekilleri Başkanlığı tarafından 27 Şubat 1921 tarihli tezkere ile 1921 yılı için 80.000 lira tahsisat meclis tarafından kabul edilmiştir (TBMMZC, 1921j; 52). Ayrıca işe ve diğer giderlerinde kullanmak üzere 8.000.000 liranın kullanılması için meclisten avans yetkisi alınmıştır. İkinci İnönü Muharebesi'nin sonuçlanmasıyla Maliye Vekâleti'ne verilen harcama yetkisi 10.080.000 liraya ulaşmıştır (Müderrişoğlu,

1990; 352). TBMM'nin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda, Elazığ ve diğer livalarda teşkil edilecek jandarma alaylarına gerekli hayvanların tedariki için 80.000 lira ödenmesine dair teklif 11 red oyuna karşılık 117 evet oyu ile kabul edilmiştir. 12 Mart 1921 tarihli oturumun ikinci celsesinde söz alan Saruhan Mebusu Avni Bey "Jandarma hayvanatının masarifatı için verilen 80 bin lira avans diye yazılmış o, bütçenin faslı mahsusundan sarf edilecektir. Avans değildir: o suretle tashibini rica ederim." diyerek teklife destek olmuştur (Müderrişoğlu, 1990; 352).

Muvazene-i Maliye Encümeninin, 8.000.000 liralık ikinci avans kanunu teklifine ilişkin mazbatası görüşülürken Aydın Mebusu Tahsin Bey, milletin bütçeler yoluyla harcanan paraların karşılığında hükümetten hizmet beklediğini belirterek; Dâhiliye ve Adliye gibi vekâletlerin bunun karşılığını göstermediğini iddia etmiştir. Tahsin Bey, Dâhiliye Vekâleti'nin idare, jandarma ve polis kadrolarına ayrılan tutarın aşağı yukarı 11.000.000 liraya ulaştığını belirtmiştir. Ayrıca Tahsin Bey, adliyenin de bu sene hazırlanan bütçesinin 3.000.000 liraya yaklaştığını, fakat milletin bu 14.000.000 lirayı verdiği halde memlekette adalet namına hiçbir şey olmadığını ifade ederek, 1921 yılı bütçesini eleştirmiştir (TBMMZC, 1921i; 177).

4 Mayıs 1921 tarihinde Vekiller Heyeti tarafından yeni teşkil edilecek Jandarma Zabıt ve Efrat Mektepleri için jandarma ve süvari dairelerine ait ödeneklerden 289.000 liralık bir kesinti yapılmasına karar verilmiştir (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1). TBMM'nin 7 Mayıs 1921 tarihli oturumun birinci celsesinde; teşkil edilecek süvari alaylarıyla jandarma mektepleri için 289.000 liranın sarfına izin verilmesine dair Heyet-i Vekile'den gelen kanun lâyihası gündeme gelmiştir. Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey, red sesleri içinde "mektebin sırası mı şimdi?" diyerek karşı çıkmıştır (TBMMZC, 1921j; 240). Daha sonra meclisin 9 Mayıs 1921 tarihli oturumunda bu layihanın Muvazene-i Maliye Encümeni'ne havale edilmesine karar verilmiştir (TBMMZC, 1921k; 262).

Hakkâri Mebusu Mazhar Müfit Bey açıklamasında bütçe encümeninin yapmış olduğu tetkikler sonucunda; maliye bütçesinden 1.000.000 lira, dâhiliye bütçesinden 400.000 lira, Emniyeti Umumiye bütçesinden 450.000 lira, Nafia bütçesinden 58.000 lira, Maarif bütçesinden 100.000 lira ve Jandarma bütçesinden de 1.000.000 lira tasarruf edildiğini ifade etmiştir. Dâhiliye Vekili Niğde Mebusu Ata Bey'in açıklamalarına göre ise Jandarma bütçesi 1921 senesi için 5.000.000 lira ile önceki Muvazene-i Maliye Encümeni'ne gelmiş ve yapılan tetkikler sonucunda haklı nedenlerle hükümetin teklifine 1.000.000 lira zam yapılarak Jandarma bütçesinin 6.000.000 liraya çıkarıldığını ifade etmiştir. Ata Bey'e göre; Jandarma bütçesinde yapılan söz konusu bu tasarrufla jandarmanın sayısının azaltılmak istendiğini ifade etmiştir. Bundan dolayı Ata Bey, cemniyetin korunabilmesi için jandarmaya ihtiyaç olmasından dolayı jandarma sayısının azaltılmasına kesinlikle Vekâlet izin vermemesi gerektiğini ifade etmiştir. Dâhiliye Vekili'ne göre, Emniyeti Umumiye bütçesinde yapılan tasarrufa Vekâlet tamamıyla izin vermişken, Vekâlete ait bütçe ile jandarmada yapılan tasarrufa Vekâlet hiçbir şekilde rıza gösterememiştir. Ayrıca Dâhiliye Vekili, böyle bir tasarruf işleminin yapılmasının uygulamalara engel teşkil edeceğinden, bu konunun yüce meclisin kararına bağlı olduğunu ifade etmiştir (TBMMZC, 1921m; 395-396).

Yapılan müzakerelerde Hakkâri Mebusu Mazhar Müfit Bey'in açıklamalarına göre; jandarma bütçesinden 1.000.000 indirim olmuş, fakat bundan jandarmanın sayısı etkilenmemiş, bilâkis jandarmanın mevcuduna ilâve edilmiştir. Müzakerelerde "Tasarrufatı nasıl yaptınız?" seslerine Mazhar Müfit Bey'in meclis açıklaması şu şekilde olmuştur:

"Bütçeyi göreceksiniz efendim. Jandarmadaki tasarrufatımız meselâ bugün alay kumandanı yok iken bu sene için otuz yedi alay kumandanı demişler. İşte tasarrufatımız bunlardır. Efendim nerede bu alay? Bugün umum vilâyet ve sancakların her birisi eski bildiğimiz liva şeklinde vilâyettir. Alay yoktur ki bir vilâyetin iki üç sancağı olsun. Binaenaleyh böyle bir vaziyet olmadıktan alay kumandanlarını lâğvettik. Mamefih alay kumandanlıklarını lâğvettik de onları açıktaki mı bıraktık? Hayır, arkadaşlar, onlara da bir çare bulduk, minelkadimon dört alay kumandanı vardı. Namları tabur kumandanıdır. Fakat iki türlü tabur kumandanı vardır. Maaşlarında biraz tenkibatla onları da açıktaki bırakmadık. Sanien jandarma muntaka müfettişlikleri bu sene daha ağır olarak koymuşlardır. Dedik ki, müfettişi umumilik olacaktır, buna lüzum yoktur. Müfettişlik Kanunu ne suretle kabul etmişse yine öyledir. Binaenaleyh tenkibatları da bunlardır. Fakat adede gelince, bunu düşündük jandarmanın adedini artırdık, hattâ polis adedi bile azaltılmamıştır. Binaenaleyh Jandarma Müdürü Umumisi Galib Beyefendi bir iki noktada encümenle muhalif olduğunu encümene dermeyer etti. Hususatı sairede encümenle mutabık kalmıştır. Vekil Beyefendi şimdi muvafık değildir diyorlar. Her ne ise ihtilâf budur. Biz bir tenkibat yaptık. Bütçelerin ay sonuna kadar inşallah ikmaline muvaffak olacağız. Temmuzdan itibaren tatbiki cihetine gitmezseniz ve Heyeti Celilenizce kabulüne intizar edecek olursanız milyonlarca lira fazla vereceksiniz. İş budur ve bu böyledir. Bizim yaptığımız bu tasarrufu kabul buyurursanız iş olur" (TBMMZC, 1921m; 396-397).

Dâhiliye Vekili Ata Bey'in açıklamalarına göre; 1920 yılı bütçesine göre jandarmaya ayrılan ödenek az olmuş ve 1921yılı için jandarmaya 7000 personel ilâvesini öngören bütçe getirilmiştir. Dolayısıyla 1921 bütçesinin 1920 bütçesi esasına göre düzenlenmesine karar verildiği için mevcut jandarma adedinin azaltılmasına mecbur kalınmıştır. Dâhiliye Vekili Ata Bey ayrıca jandarmanın sayısının azaltılmasına imkân olmadığını, hatta 24000 olan jandarma sayısına görülen olağanüstü lüzum üzerine sayının 1500 daha artırılması teklifiyle karşılaştıklarını ifade etmiştir. Yine Ata Bey, meclisin jandarmanın sayısının azaltılmasına müsamaha etmeyeceğine kesinlikle inandığını da belirtmiştir. Hakkâri Mebusu ve Muvazene-i Encümen üyesi Mazhar Müfid Bey'in jandarmanın sayısının 17600 olduğunu belirtmesi üzerine Dâhiliye Vekili Ata Bey iki çeşit jandarmanın olduğundan bahsetmiştir. Bunlardan mükellef olan jandarmaya 700 kuruş maaş verildiğini, gönüllü olan jandarmaların da evlisi ve bekârı ayrı olmak üzere 1.500 liraya kadar maaş verildiğini belirterek; Muvazene-i Maliye Encümeni'nin gönüllü jandarma maaşını 1.500 kuruşa ve mükellef jandarma maaşını da 1.000 kuruşa çıkardığını ifade etmiştir. Dâhiliye Vekili Ata Bey, 700 kuruş maaşla jandarma askerinin nasıl idare edebilir? diyerek meclisin Muvazene-i Maliye Encümeninin görüşüne itibar edilecek olursa bu konuda önemli bir sorunun ortaya çıkacağını iddia ederek, maaşların az oluşuna dikkat çekmiştir (TBMMZC, 1921m; 398-399).

Dâhiliye Vekili Ata Bey, müzakerelerde polisin şehir dâhilindeki emniyet ve asayişini temin ile sorumlu bir kuvvet olduğunu, kadro sayılarındaki azaltmanın onların lüzumsuzluğundan olmadığını; yapılan tetkikata göre bu durumun bazı yerlerde kadro sayılarının fazla azaltmadan kaynaklandığını ifade etmiştir. Ayrıca Ata Bey Jandarmanın durumunu; sayısının olaylarının araştırılmasına göre yeterli olmadığını, vazife haricinde de kullanıldığını belirterek, kendisinin jandarmanın bu amaçla nerelerde kullanıldığını bilmediğini, fakat bu durum açıkça ortaya konulursa onları da engelleyeceğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1921m; 399).

1921 yılının sonuna doğru Fransızlarla varılan anlaşma gereği Kilikya'nın boşaltılması, Adana ve havalisinde Ankara Hükümeti'ne bağlı güvenlik birimlerinin örgütlenmesini gündeme gelmiştir. Düşman işgalinden kurtarılmış arazide (Vilayat-ı Müstahlasa) şehir merkezlerinde polis, kırdan jandarmanın örgütlenmesi zarureti ortaya çıkmıştır. Bu amaçla Fransızların boşalttığı Adana bölgesindeki jandarma kuvvetlerinin genişletilmesi için Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesine zam icrasını öngören bütçe encümeninin kanun lâyihası müzakere edilmiştir. Bu kapsamda Adana vilayeti ve havalisinde 1102 kişilik bir kadronun bölgeye getirilişi ile jandarma bütçesine 19.12.1921 tarih ve 171 Sayılı Kanunla ek tahsisat verilmiştir (TBMMZC, 1921n; 149-154).

TBMM'nin 19 Aralık 1921 tarihli oturumunda, Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesine ek yapılmasına dair kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasında, Adana vilâyetinin jandarmasını takviye için Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesine para ilâvesi hakkındaki kanun tasarısı müzakere edilmiştir. Kanun tasarısının 1. maddesine göre, Adana vilâyeti jandarmasının takviyesi için Umum Jandarma Kumandanlığı'nın yıllık bütçesine bağlı cetvelin gerekli fasıl ve maddeleri 89.745 lira artırılmıştır (TBMMZ, 1921n; 149-150).

Böylece Jandarmasız asayiş temin edilemeyeceği düşüncesiyle hükümetin jandarma hakkındaki kanun tasarısı uygun görülüş ve meclisin onayına arz edilmiştir. Bu amaçla Umum Jandarma Kumandanlığı'nın 1921 bütçesine eklenen ödeneye dair kanun 1. maddesine göre; Adana vilâyeti jandarmasının takviyesi için Umum Jandarma Kumandanlığı'nın 1921 bütçesinin bağlı olduğu cetvel gereğince ilgili fasıl ve maddeler 89.745 lira artırılarak kabul edilmiştir (TBMMZ, 1921n; 151-154).

1921 yılının bütçe kanun tasarısı ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasını görüşülürken, bütçenin D Cetveli kapsamında vatana hizmet ve yurt hizmetlerine ayrılan ödenekten Jandarma binbaşılığında emekli Osman Ağa'ya 800 lira maaş verilmesi uygun bulunmuştur (TBMMZ, 1922a; 154). Bu durum ekonomik sıkıntılarının yaşandığı dönemlerde dahi vatana hizmetlerin ve fedakârlığın unutulmadığı, imkânlar ölçüsünde yardımda bulunulduğunu göstermesi açısından önemli bir örnek olmuştur.

Meclisin 26 Şubat 1922 tarihli oturumunda, 1921 yılı bütçesine yönelik müzakereler devam ederken Tokat Mebusu Mustafa Bey tarafından Meclis Başkanlığı'na verilen takrirden bütçede yapılabilecek tasarruf tedbirleri mahiyetinde çeşitli öneriler getirilmiştir. Mustafa Bey, günbegün artan israfın önüne geçmek ve gelirlerin önemli kısmını 1 Mart 1922 tarihinden itibaren cepheye gönderme önerisinde bulunmuştur. Yine Mustafa Bey, Adliye, Nafia, Maarif, İktisat vekâletleriyle hiçbir livada herhangi bir olay olmadığı halde milletin hazinesine boşuna yük olan polis teşkilâtının lâğvıyla vazifesi jandarma tarafından ifa edildiği için

jandarma maaşlarının düzenli ödenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Mustafa Bey, mebusların maaşlarının da 80liraya indirilmesi ve cephe gerisinde bulunan birtakım jandarma kumandanlıklarının lağvı ile yapılacak tasarrufun cephede kullanılmasını gündeme getirmiştir. Bu konuda başka bir öneri de meclisin 26 Şubat 1922 tarihli oturumunun ikinci celsesinde Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey tarafından Meclis Başkanlığı'na verilen önerge ile gündeme gelmiştir. Ali Şükrü Bey bu amaçla "Mebusan tahsisatından bir maaş kat'ı kâfidir. Bu katı keyfiyetinin memurlara teşmili katiyen gayri caizdir. Maddenin buna göre tadilini teklif" etmiştir. Mersin Mebusu Salahaddin Bey ise jandarma efradının bundan müstesna olduğunu ilâve etmiştir (TBMMZ, 1922a; 148-150).

1921 yılı bütçesi meclisin 21 Şubat 1922 tarihli açık oturumunda ele alınmış 26 Şubat 1922 tarihinde kabul edilmiştir (TBMMZ, 1922a; 162-163). Görüldüğü gibi bütçe görüşmelerinde ekonomik darlıklardan dolayı çeşitli vekâletler ile mebusların maaşlarında tasarruf tedbirleri gündeme gelmişken, jandarmanın bundan muaf tutulması gerektiği hatta jandarma efradının maaşlarının düzenli ödenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu duruma Jandarmanın görev ve sorumluluğunun etkili olduğu görülmektedir.

1921 yılı bütçesinde, gerçek durumun gelir ve gider hesaplarının alınmasından sonra ortaya çıkacağı belirtilmekle beraber, bütçe kanununa göre, sadece Milli Müdafaa Vekâleti için harcama yetkisi; 1920 yılında verilen 27.576.039 liradan 54.160.058 lira çıkarılmıştır. Jandarma Umum Kumandanlığı da dâhil olmak üzere diğer bütün dairelerin ayrılan harcama yetkisi de 1920 yılı bütçesinde ayrılan 35.442.315 liradan 25.000.000 liraya düşürülmüştür. Bu durumun nedeni, Maliye Vekâleti'nin Milli Müdafaa Vekâleti'nin dışındaki dairelerin ödeneklerini askıya alması ve bütçe olanaklarını askeri harcamalara öncelik vererek değerlendirmesidir.*

4. 1922 Mali Yılı Bütçe Görüşmelerinde Jandarma Teşkilatı'na Yönelik Tartışmalar

Olağanüstü koşulların devam etmesi dolayısıyla, 1920 ve 1921 yılı bütçelerinin zamanında ve tam bir bütçe özelliklerini taşıy biçimde hazırlanamayışına neden olan etkenler, 1922 yılı bütçesinin de aynı şekilde hazırlanamamasına neden olmuştur. Bu nedenle, 1922 mali yılı yaklaştığında, eldeki tüm bütçe özelliklerini taşıy biçimde hazırlanmış bir bütçe tasarısı mevcut değildi (Müderrişoğlu, 1990; 476). Dolayısıyla 1922 yılında devam eden savaş şartları nedeniyle mali yılın başında bütçe kanunu çıkarılamamıştır. Önceki yıllarda olduğu gibi harcamalara avans esasına göre çıkarılan kanunlarla yürütülmüştür. Esas itibarıyla bu açıdan 1921 ve 1922 bütçeleri birbirleriyle benzerlik taşımaktadır. Ancak 1920 yılı bütçesi Kurtuluş Savaşı dönemi bütçeleri içerisindeki gelir ve gider tahminlerinde bulunulan tek bütçe olduğu için, 1920 yılının gider ödenekleri temel veri kabul edilmiştir.

Bu nedenle 1922 Yılı Avans Kanunları, 1920 ve 1921 yıllarında çıkarılan bütçe ve avans kanunlarına göre daha ayrıntılı olmuştur. Yine bu kanunlarla Maliye Vekâleti'ne verilen yetki çerçevesinde 1922 yılı bütçe harcamaları ve vergi tahsilâtı yapılmıştır (Müderrişoğlu, 1990;478). 1922 yılına bütçesiz girilmiş olup, Maliye Vekâleti hazırladığı bütçe yasa tasarısını Meclis Başkanlığı'na sunmuştur. Bütçe komisyonu, 9 Mayıs 1922 tarihinde hazırladığı bütçe yasa tasarısı hakkındaki görüşlerini bir yazıyla Meclis Başkanlığı'na sunmuştur (Güneş, 2011; 128). Meclisin 8 Haziran 1922 tarihli oturumunda Malatya Mebusu Reşit Ağan, jandarma bütçesine 200.000 lira ilâvesine dair kanun teklifinde bulunmuş ve 10 Haziran 1922'de teklif Lâyiha Encümenine gönderilmiştir (TBMMZC, 1922b; 145-146; TBMMZC, 1922c; 310). Meclisin 12 Haziran 1922 tarihli oturumunda Jandarma bütçesinin müzakeresine başlanmıştır (TBMMZC, 1922d; 373).14 Haziran 1922 tarihli oturumda bütçesinin 194, 195, 196 ncı fasılları aynen kabul ve 197 nci fasıl da teyit edilmiştir (TBMMZC, 1922e; 410). 18 Haziran 1922 tarihli oturumda 1922 yılına ait bütçe kanun tasarısı ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının müzakereleri başlamıştır. Müzakerelerde 198., 199., 200., 201., 202., 202A ve 202B fasılları kabul edilmiştir (TBMMZC, 1922f; 492-497; TBMMZC, 1922g; 502).

Umum Jandarma Kumandanlığı bütçesinin artırılmasına dair Heyeti Vekile'den gelen kanuna dair görüş Müvazene-i Maliye Encümenine havale edilmiştir (TBMMZC, 1922h; 420). 14 Ağustos 1922 tarihinde yapılan müzakerelerde bütçenin 56 A faslında, Jandarma Muhasebe Mümeyyizine olmak üzere 980 lira

* 1921 yılında Milli Müdafaa Vekâleti bütçesinin 1920 yılına göre %96 oranında artış göstermesinde ordu kadrosunda üç katına yakın bir artış olması, 1920 yılındaki Birinci İnönü Muhaberesi'ne karşılık, 1921'de İkinci İnönü, Kütahya-Eskişehir ve Sakarya Muhabereleleri etkili olmuştur (Müderrişoğlu, 1990; 475-476).

ödenek ayrılmıştır (TBMMZC, 1922i; 139, 148). Meclisin 18 Ağustos 1922 tarihli oturumunda bütçe kanun tasarısı ve maliye encümeninin mazbatası görüşülürken Jandarma Umum Kumandanlığı bütçesi de görüşülmeye başlanmıştır. Bu görüşmelerde Jandarma bütçesinin ilgili fasıllarını oluşturan; ödenek türleri, 1921 yılına ilişkin bütçe encümenince yapılan indirimler, değişiklikler ve kabul edilen miktarlar ile 1922 yılına ilişkin hükümetçe ve bütçe encümenince teklif edilen miktar oylanmıştır.

Müzakerelerde mazbata muharriri Salâhaddin Bey, bu faslın 13 ncü maddesinde 3 600 den sonra 2 160 rakamının yanlışlıkla yazılmadığını, bunun yazılacağını belirterek mebuslardan gelen talep üzerine bu konuda şu açıklamayı yapmıştır.

Salâhaddin Bey açıklamasında; aydınlatma ve ısınmanın dağıtımının pahalı olduğunu belirterek, bu pahalılığın nazarı itibara alındığında belirtilen masrafın doğru olduğu ifade etmiştir. Yine Selahaddin Bey, kırtasiye ve evrakı matbuanın, inşaat ve tamirat, badana ve dam aktarması için ayrılan 2.000 liranın bütün karakollar için yok denecek kadar az olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca mefruşat ve telefon giderlerinin geçen sene 11.900 liraya kadar sarf edildiğini belirten Selâhaddin Bey; bu konuda muhtelif fasıllardan naklen hükümetin 8.000 lira teklif etmesi sonucu biraz zam yapıldığı, kuvvetli bir surette zabıta ıslahatı yapmak için bu faslın 13 000 bin lira yapıldığını ifade etmiştir. Selâhaddin Bey açıklamasının devamında en dikkat çekici noktanın binek hayvanatının yem parası olduğunu, yem bedelinin aylık 8 liradan belirlendiğini, fakat 8 lira ile ayda bir hayvanın iâşesinin imkânı olmadığı için bu sene bunun 9 liraya çıkarılması suretiyle toplamın 742 bin lira olduğu belirtmiştir. Selâhaddin Bey'in söz konusu bu eleştirilerinin yanında olumlu bir takım gelişmeleri de şu şekildedir: Bazı noktalarda icra edilen tasarruflar erlere zam değil de belki biraz refahlarının artırılması ve 1922 senesinde bir zabıt mektebinin açılmasıdır. Bu zabıt mektebinde yemek ücreti kanununa uygun olarak bir miktar artırılması, mektepte tahsilde buldukları müddetçe yevmiyenin 20 kuruşluk bir ikramiyeden ibaret olduğu ve tahsilde bulunduğu günlere mahsus olmak üzere toplamının 2.160 lira olduğu şeklindedir. Yapılan oylamada 199 ncü faslın tamamı olan 856.160 lira kabul edilmiştir (TBMMZC, 1922f; 493-494). Görüldüğü gibi jandarmanın ihtiyaçları ve öncelikleri doğrultusunda bazı kalemlerde azaltma, bazı kalemlerde de artırma yoluyla genel bütçeye uygun bir jandarma bütçesi hazırlanmaya gayret gösterilmiştir.

Heyet-i Vekile'nin 9 Ocak 1923 tarihli kanun tasarısı* ve muvazene-i maliye encümeninin mazbatasını meclisin 31 Ocak 1923 tarihli oturumunda, Jandarma erlerinin ve düşük rütbeli subayların sayısının artırılması için bütçeden ayrılacak ödenek görüşülmüştür.

Encümenin mazbatasında hükümetçe düzenlenen ve ortaya konulan gerekçeler değerlendirmiş ve buna göre; Jandarmanın gayrimeşru surette istifadeye kendilerini sevk edecek derecede ödeneğinin az olduğu, civar memleketlerde ki jandarma maaşlarının erlerimiz üzerinde sui tesir yapacak kadar fazla olduğu ifade edilmiştir. Böylece Muvazene-i Maliye Encümeni, hükümet tarafından arz olunan ilgili kanunun gerekçelerine itiraz etmemişse de, ülkenin genel ekonomik durumu göz önüne alınarak layihanın gerektirdiği yıllık 3.000.000 liranın temininde kararsızlık olsa da geniş bir ıslahatla karşılanabileceğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1922f; 84-85).

Müzakerelerde Erzurum Mebusu Salih Efendi, memleketin inzibatını uhdelere tevdi ettiğimiz jandarmaların bugüne kadar, yapmış olduğu hizmetlerin %5'nin arzumuzun hilâfına olmakla beraber Jandarmalardan halkın kısmen memnun ve kısmen de müşteki olduğunu belirterek; köylüyü, yolcuyu soymalarını ve dilenmeleri suretiyle resmi sıfatlı askeriyelerini perişan ettiklerini ifade ederek bu durumun ekonomik boyutuna dikkat çekmiştir. Jandarmaların 679 kuruşla aç, muhtaç olduklarını ve köylere gidip halka dilenmek mecburiyetinde kaldıklarını belirten Salih Efendi önergeye karşı çıkmasını şu şekilde ifade etmiştir:

"Takip gibi yorucu bir işte istihdam edilen bir jandarma veyahut bir şabıs yevmiye kalorisini almadıkça, yevmiye sarf ettiği kuvvetin yerine yiyeceği ekmekten kuvvetini almadıkça acaba bu adam gerektiğinde yevmiye sekiz, on saat nasıl takipte veya hizmette bulunabilir? Memleketin her noktasında iâşe müsavî bir tarz aldı. Bunu hepimiz biliriz ve takdir de ederiz. Bir öğle yemeği yetmiş kuruşa ancak olabilir. Jandarma ancak altmış, yetmiş kuruşu ya bir yerden borç almak veyahut dolandırmak veyahut

* Kanun tasarısının 1. maddesinde; jandarma efradının maaşlarının 500 kuruşa artırıldığı, Onbaşılara 600 kuruş, Çavuşlara 700 kuruş, Başçavuşlara da 800 kuruş maaş verileceği belirtilmiştir. 2. maddede; iâşe bedelinin her vilâyet veya liva merkezindeki bedele göre 1000 lirayı geçemeyeceği; 3. maddede, gönüllü mürettebattan evli olanlara ödeneğe göre belirlenecek iâşe bedelinin yarısı kadar daha artırılacağı; 4. maddede, karakol kumandanlıklarında bulunan küçük düşük rütbeli subaylara maaşlarından başka aylık verilen 50 kuruş ikramiyenin 200 kuruşa artırılacağı önerilmiştir (TBMMZC, 1923a; 84).

kesesinden sarf etmele karını doyurmak mecburiyetindedir. Çünkü insan bir taraftan bir şey bulup yiyerek, bu suretle kuvvetini bulur. Vazifesini ifa eder. Bendeniz jandarma hakkındaki hükümetin teklifini hatta Muvazene Encümeninin tasbihan kabul ettiği mazbatayı reddediyorum. Her şey için bir besap vardır” (TBMMZC, 1922f; 86).

Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, Muvazene-i Maliye Encümeni'nin teklifi hesap edildiği takdirde ortaya çıkan 10.000.000 kûsur liraya kabul oyu vermemesinin sebebinin; 1923 yılı Muvazene-i Umumiye bütçesinin görüşmelerini ertelemek olarak açıklamıştır. Fehmi Bey, gelir-gider arasındaki nispet ortaya çıktıktan sonra jandarmanın durumunun iyileştirilmesine para ayırmanın lüzumuna inanmıştır. Ayrıca Fehmi Bey, İcra Vekilleri Heyeti'nden gelen teklif müzakere edildiği takdirde 12.89.000liranın bugünkü vaziyette jandarmaya tahsis edilemeyeceğini de ifade etmiştir. Müzakerelerde meclisi bilgilendirmeye devam eden Fehmi Bey, jandarmanın biri mükellef, biri gönüllü olmak üzere iki çeşit olduğunu; mükellef olanların hizmet ifa eden ve ordu efradından hiç farkı olmayan askerler olduğunu, kendilerine iâşe bedeli vermek ve yevmi masrafını temin etmek için bir miktar para vermek gerektiğini ifade etmiştir. Gönüllülerin ise doğal olarak memur gibi olduklarını ve gönüllü ile mükellefi birbirinden ayırt etmek gerektiğini, hatta ayrı olduklarını da ifade etmiştir. Mükellef ve gönüllü jandarma birliklerinin hizmet açısından aralarında fark görmeyen Maliye Vekili'ne göre; bir jandarma neferine yapılan masraf bütçenin genel toplamı itibariyle orduda tam iki nefere muadildir ve ordu bütçesinin geneli ile jandarma bütçesi arasındaki fark yine iki mislidir. Maliye Vekili Ferid Bey, 1922 Mali Yılı Bütçesi müzakerelerinde yapmış olduğu konuşmada Jandarma Genel Komutanlığı Bütçesi ile ilgili olarak; bütçesinin 1918 yılında 2.168.000 lira olarak tahakkuk ettiğini, bu miktarın bütün imkânsızlıklara rağmen 1920 yılında yani idare-i milliye teessüs eder etmez tahsisatın 9.485.800 liraya çıktığını, 1921 yılında bir miktar indirim yapılması sonucu 4.266.000 lira olarak belirlendiğini ve 1922 yılı için de 6.115.000 kûsur lira tahsisat verildiği değerlendirmesini yapmıştır (TBMMZC, 1922f; 88-89). Ferid Bey'in ifade ettiği gibi Jandarma bütçesinin genel olarak imkânlar dâhilinde bir artış göstermiştir.

Muvazene-i Encümen üyesi Mazhar Müfid Bey, jandarma maaşlarının az olduğunun bir gerçek olduğunu, fakat Muvazene-i Maliye Encümeni'nin de verilen paranın karşılığını düşünmek mecburiyetinde olduğunu, eğer hükümetin teklifi kabul edilirse bütçeye 3.000.000 lira ek yapmak gerektiğini, vaziyeti maliyenin durumuna göre ancak 1.700.000 lira kadar jandarma bütçesine zam yapılabileceğini ifade etmiştir. Önceden jandarmanın üç türlü maaş aldığını belirten Mazhar Müfid Bey, mükellef jandarmanın 200 lira maaş, 500 kuruş da eklemek parası, yani yiyecek bedeli ile toplamda 700 kuruş aldığını, gönüllü diye maaş verilenlerden evlilerin 500 kuruş maaş, 1.000 kuruş zam, bekârların 500 kuruş maaş, 500kuruş da eklemek parası olmak üzere toplamda 1.000 bin kuruş aldıklarını ifade etmiştir. Muvazene Encümeni'nin bu durumu adil bulmadığını ifade eden Mazhar Müfid Bey, maaşların birbirine uymadığını ifade etmiştir.

Bir nefere verilen aylığın jandarmaya da verilmesi gerektiğini belirten Mazhar Müfid Bey; bir ayda bir nefere iâşe olarak verilen meblağın jandarmaya verilmediğini, jandarma için bütçeye konulan iâşe parasının en fazla 700 kuruş olduğunu, bunun da mahallin rayicine göre verileceğini, bazı yerler 400 kuruş, 500 kuruş verildiğini, 700 kuruştan yukarı çıkmayacağını, iâşe masrafının da azami 900 kuruşa çıktığı yerlerde de 700 kuruş olduğunu, ekmeğin okkasının 40 kuruş olduğu yerde de 700 kuruşun yeterli olmadığını ifade etmiştir. Yine Mazhar Müfid Bey; Maliye Vekili'nin belirttiği bir jandarma erinin iki askerinin masrafına eşit olduğu iddiasının doğru olduğunu kabul etmekle birlikte bu durumun, askerinin kendi cebinden pek az yemesinde yani toplu yemesinden kaynaklandığını, Jandarmanın ekmeğini, bulgurunu hep köyden tedarik ettiği için ve vazifesi icabı dağ başında bulunduğundan masrafının da iki askerinin ödeneğine çıktığını ifade etmiştir. Bütçenin imkân verdiği ölçüde her yerde jandarmaların aynı maaşı alması gerektiğini savunan Muvazene-i Encümen üyesi Mazhar Müfid Bey, 700 kuruş maaş alanlarla 1.000 kuruş maaş alanların birleştirildiğini, böylece bâzılarına 1.200 kuruş, evli (müteahhil) olanlara ise 1.550 kuruş verildiğini belirtmiştir. Müfid Bey, Jandarmanın maaşının 1.200 kuruş, yani tayin bedeliyle beraber maaşın toplam 1.200 kuruş olduğunu, bunun artık tahsisatı fevkalâdesinin de olmadığını ifade etmiştir (TBMMZC, 1922f; 90-91; TBMMZC, 1923b; 144). Gaziantep Mebusu Yasin Bey, Maliye Vekili'nin bütçede yeri yok diye vermek istemediği 3.000.000 liranın yerine millet kesesinden 5.000.000 liranın verebileceğini iddia ederek bu konuda şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

“Eğer bu suretle jandarma maaşlarının artırılmasına lüzum olmadığını zannediyorsak, onlara beş para maaş vermek doğru değildir, ‘Kırk beş lira maaş versek yine suiüstimal ederler’ zihniyetinin burada yeri olmasa gerekir. Bunu bendeniz bizzet gördüm.

Arkadaşlar! Köylere jandarmalar geliyor, tavuk alıyorlar, yağ alıyorlar, arpa alıyorlar, yoğurt alıyorlar, buğday alıyorlar, yumurta alıyorlar, her şey alıyorlardı. Benim yakınımda olan bir köye de gelmiş alıyorlardı ve ben de verin demiştim” (TBMMZC, 1923a; 91-92).

Kastamonu Mebusu Abdulkadir Kemali Bey, Jandarmaların aldıkları para ile geçinemediklerinin doğru olduğunu, zamların aç insanları doyurmaya yönelik olmaması gerektiğini, memlekete lüzumu olan müesseselerin başında en mühim bir teşkilât olarak Jandarmanın geldiğinin telakki edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kemali Bey'e göre "...aynı derece ile aynımektepten çıktığı halde ordudaki arkadaşı binbaşısıdır, kendisi jandarma olduğu için mülâzımveldir, Namütenabi mesai gösterir, bayatını tehlikeye atar. Yine müddetinden biraz evvel terfi edemez. Fakat orduda terfi vardır" (TBMMZC, 1923a; 91-92). Bu şekilde Kemali Bey, Jandarma subaylarının maaşlarının da yeterli olmadığını, Jandarma neferlerinin maaşlarının yeterli olduğunu; Jandarma subaylarının içerisinde bugünün zihniyetine yaramayacak olan subayın çıkartılması gerektiğini, bugünün zihniyetiyle tamamen ilgili subayın bulunmasını ve onlara yüksek maaşın verilmesi, erlerin de kendilerine verilen görevi yapacak ehil kimselerden seçilmesi gerektiğini iddia etmiştir.

Jandarma bütçesine yönelik müzakerelerde yeniden söz alan Dâhiliye Vekili Ali Fethi Bey, şimdiye kadar jandarmalara 689 kuruş verildiğini, jandarmaların bu para ile iâşe olunamayacağını, bunu bilen vekâlete bağlı jandarmaların bazı kere köylere yönelik tecavüze kalkıştığını ifade etmiştir. Ali Fethi Bey'e göre, aç olan bir insanın karnını doyurmak mecburiyetinde olduğundan, evveleminde bu jandarmaların da karınlarını doyurmak için halka karşı bu tür tutum içerisinde girmişlerdir. Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasında yanlış bir rakam olduğunu iddia eden Dâhiliye Vekili Ali Fethi Bey'in değerlendirmesi şu şekilde olmuştur:

"Orada diyor ki, hükümetin teklifi dolayısıyla senelik 3.000.000 liralık bir artış ödeneği vardır. Hâlbuki Muvazene-i Maliye Encümeninin teklifi nazarı itibara alınsa yalnız 700.000 lira ile mesele kapanmış olacaktır, Bu doğru değildir. Bizim teklifimiz bulasaten nefere 8 lira zammekten ibarettir. Muvazene-i Maliye Encümeni 5 lira zım ediyor, mevcudu tahminen 40 000 kişi farz edecek olursak 8 lira üzerinden 3.000.000 lira zım yapmak gerekmektedir. Muvazene-i Maliye Encümeni ise 5 lira zım yapıyor. 40 000 kişi ile hesaplandığında 2.000.000 lira eder, demek ki, hükümetin teklifi ile Muvazene-i Maliye Encümeni'nin teklifi arasında 1.000.000 lira fark vardır, maşhatada beyan olunduğu gibi hükümetin teklifi 3.000.000 ve Muvazene-i Maliye Encümeni'nin teklifi yalnız 700.000 lira değildir. Binaenaleyh, bendeniz Muvazene-i Maliye Encümeni'nin teklifini yetersiz görüyorum ve hükümetin teklifinde ısrar ediyorum. Bilbassa rica ederim, Hükümetin teklifi reye konsun" (TBMMZC, 1923a; 94).

Meclisin 3 Şubat 1923 tarihli oturumunda Denizli Mebusu Yusuf Bey tarafından, 31 Ocak 1923'te jandarmanın inkâr edilemez hizmetlerinden dolayı Jandarma efrat, onbaşı, çavuş ve başçavuşlara ve bilfiil karakol kumandanlıklarında bulunan düşük rütbeli subaylara aylık verilen ikramiyenin artırılmasına dair kanunun kabulüne yönelik müzakeresiz önergesi okunmuştur (TBMMZC, 1923a; 142-143). Daha sonra encümenin önergesinin 1. maddesi olan "Gönüllü ve mükellef jandarma erlerine aylık 500 kuruş maaş verilir" ifadesinin müzakerelerine geçilmiştir.

Umum Jandarma Kumandanı Miralay Galib Bey, encümen ile hükümetin teklifi arasında bir ihtilâf olduğunu belirterek "Hükümetin teklifi gibi onbaşılara 100, çavuşlara 100, başçavuşlara yine 100 kuruş ilâvesini" rica etmiştir (TBMMZC, 1923a; 144). Erzurum Mebusu Salih Efendi, mükellef denilen jandarmanın orduda hizmet eden er demek olduğu, bunların da orduya değil de jandarmaya alındığını, gönüllülerin ise rıza hizmeti ile devlette bulunmak için vazife aldıklarını belirterek "Onun için mademki madde iki kısma ayırmış, birine mükellef demiş, diğerine gönüllü demiş; o halde gönüllü ile mükellef arasında maaş itibarıyla bir fark olmalıdır" (TBMMZC, 1923a; 144) değerlendirmesini yapmıştır.

Müzakerelerde Kütahya Mebusu Besim Atalay'ın jandarma bütçesine ve aynı zamanda jandarmanın özlük haklarına yönelik değerlendirmesi şu şekildedir:

"Devletin kendisinden beklenen hizmeti lâyıkıyla ifa etmesi için jandarmanın istediği parayı vermelidir. Diğer yerlerden kısmal, teşkilâtı azaltılmalı, fakat kullanılacak elleri doldurmak lâzımdır. Jandarma mutsuz çalışmaz, köis çalışmaz. Özellikle bizde jandarmanın gördüğü vazife çeşitlidir. Zabita-i ablakıye vazifesini görür, tahsildarlık vazifesini görür, eşkıyayı o takip eder. Asker celbine o çıkar. Her şey jandarma ile yapılır. Onun karnını doyurmayalım, köyliyi soysun, köyliye zarar versin, köyliye el açsın, hakir görsün. Muvafık olan bu mudur arkadaşlar? Her halde jandarmadan beklenen hizmetin, gerek asayiş hizmetinin, gerek zabita hizmetinin ve gerek her hangi bir hizmetin hüsnü surette ifa edilmesini arzu ediyorsanız jandarmanın maaşı artırılmalıdır. Paramız vardır ve bu hususta var olacaktır. Memleketin buhur ve saadetiyile ilgili bir meseledir. Buna para

verilmelidir. Sonra gerek Hükümetin ve gerek Muvazene-i Maliye Encümeninin teklifi azdır. 500 kuruş, 1000 de buna ilâve olunacak, 1.500 olacak. 1.500 kuruşla ne yapılabilecektir? Hiç olmazsa hükümetin teklifi kabul edilmelidir” (TBMMZC, 1923a; 145).

Bolu Mebusu Şükrü Bey de Erzurum Mebusu Salih Efendi'yi teyit mahiyetinde mükellef jandarmaların, iltimaslı ve kısmen zengin olanlardan askere gitmemek ve orduya iltihak etmemek üzere bu sınıfa dâhil olduklarını, onun için bunlara subay maaş verilmemesi gerektiğini savunmuştur. Şükrü Bey, Salih Efendi'nin teklifini az bularak 300 kuruşun mükellef efrada, onlardan kalan 200 kuruşun gönüllü efradın tayin bedellerine zam olarak verilmesini iyi olacağını iddia etmiştir. Lazistan Mebusu Necati Efendi, söylenildiği gibi Jandarmanın aç, çıplak, susuzdur ve perişan olmadığını belirterek ortamın savaş hali olduğuna dikkat çekmiştir. Necati Efendi encümenin teklif ettiği maddeye destek vereceğini, fazla para verilemeyeceğini çünkü ondan daha lüzumlu sarf edilecek yerler olduğunu belirterek; gönüllü, mükellef farkının da kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1923a; 146).

Gönüllü jandarma efradına aylık 500 kuruş ve mükellef efrada 300 kuruş maaş verilmesi yönündeki teklifler kabul edilmemiştir. Jandarma ödeneğinin artırılması hakkında kanunun 1. maddesi olan “jandarma efradının maaşları 500 kuruşa çıkarılmıştır. Onbaşılara 600, çavuşlara 700, başçavuşlara 800 kuruş maaş verilir” ibaresi kabul edilmiştir (TBMMZC, 1923a; 149-150). Kanun 2. maddesini oluşturan “Gönüllü ve mükellef bilimum jandarma efradına her vilâyet ve liva merkezindeki rayice göre aylık 700 kuruşu geçmemek üzere iâşe bedeli verilir” (TBMMZC, 1923a; 150) şeklinde düzenlenmiştir. Bunu vilâyet ve liva merkezlerine hasretmek doğru olmadığını belirten Dersim Mebusu Abdülhak Tefik Bey, Jandarmalara yüklenen vazifelere karşı cüzi miktarda verilen paranın insafı olmadığını, 2.000, 3.000 nispetinde maaş verilerek kendilerinden hizmet beklenmesi gerektiğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1923a; 151-152).

Müzakerelerde söz alan Şükrü Bey, bir taraftan bütçeden fazla tahsisat koparmaya imkân olmadığı, ama diğer taraftan memleketin emniyet ve selâmetini temin edecek bir kuvvetin icrayı faaliyetine de ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Şükrü Bey, vazifesinin önemli bir kısmını hattâ ekserisini köylerde geçiren jandarmaların buldukları muhit içinde hayvanlarını besleyip, karnını doyurmasını, bunun için para vermediğini, zaten çok misafirperver olan köylünün de esasen bunu talep etmeye tenezzül etmeyeceğini, dolayısıyla jandarmanın da bu nimeti güler yüzlülükle almasının bir nimet ve rahatlık olduğunu belirterek buna devam edilmesinin gerektiğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1923a; 152).

Erzurum Mebusu Durak Bey de Jandarma ödeneğinin artırılması hakkında kanunun 2. maddesi olan “Bilimum jandarma efradına her vilâyet ve liva merkezlerindeki rayice göre...” ifadesini doğru bulmamıştır. Durak Bey, “Ankara’da ekmeğin okkası 10 kuruş veya 12 kuruş iken buranın kazası olan Keskin’de 6 kuruştur, 5 kuruştur. Bundan dolayı Jandarmalar daima Keskin gibi iâşesi daha kolay olan yerlere kaçmak isterler. Böylece jandarmalar dairesini ve kumandanlarını bu suretle taciz ederler, bu durumun daha birçok mahzurları vardır. Binaenaleyh bendeniz her kaza, her liva ve her vilâyet merkezindeki rayice göre verilmesini teklif ediyorum, onun için de bir takrir veriyorum” diyerek söz konusu maddeye karşı çıkmıştır (TBMMZC, 1923a; 153).

Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbata Muharriri Hakkâri Mebusu Mazhar Müfit Bey, jandarma maaşlarının azlığını encümen olarak bildiklerini ve kalben de tasdik ettiklerini belirterek; tayin bedeli olarak hükümetin 1.000 kuruş teklifinin encümen tarafından 700 kuruş olarak kabul edilmesinin sebebinin “(...) varidat nokta-i nazarından bunu 700 kuruş yapmaya mecbur oluyoruz. Zira bilir misiniz ki 700 kuruş üzerine, hükümetin teklifi vechile 1.000 kuruş diyecek olursanız; yani 3 lira daha zammederseniz 41000 jandarma mevcut olduğuna göre senede 1.500.000 lira zammemiş oluyorsunuz” şeklinde açıklamıştır. Ayrıca Mazhar Müfit Bey, jandarmanın önemli ve gerekli olduğunu belirterek istenilen 6.000.000 liranın hangi teşkilattan kesilerek verileceği sorusuna da dikkat çekmiştir. Bunun sadece jandarma bütçesiyle ilgili olmadığını, gündeme gelen herhangi bir zam talebinde de bunun encümen tarafından dile getirildiğini söylemiştir (TBMMZC, 1923a; 153-154).

Meclis’in 7 Şubat 1923 tarihli oturumunda Jandarma efrat ve düşük rütbeli subayların maaşlarının artırılmasına dair kanun tasarısı ile Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının bir an evvel çıkarılması acilen yeniden gündeme gelmiştir (TBMMZC, 1923c; 189,200). Meclis Başkanlığı’na verilen 2. maddenin “Jandarma efradına verilen iâşe bedeli her vilâyet veya liva veya kaza merkezindeki rayice göre bini geçmemek üzere ita olunur” şeklinde değişmesi yönünde hem hükümet hem de encümen tarafından çeşitli teklifler verilmiştir. Muvazene-i Maliye Encümeni’nin 2. maddesi “Gönüllü ve mükellef bilimum jandarma efradına her

vilâyet ve liva merkezindeki rayice göre mahiye 700 kuruşu geçmemek üzere iâşe bedeli verilir” şeklindeyken; hükümetin teklif ettiği 2. madde de *“Jandarma efradına verilen iâşe bedeli her vilâyet veya liva merkezindeki rayice göre 1000 kuruşu tecavüz etmemek üzere ita olunur”* şeklinde olmuştur. Görüldüğü gibi birinde 700 kuruş, diğerinde 1.000 kuruş zammı öngören önergelerden hükümetin önergesi çoğunlukla kabul edilmiştir (TBMMZC, 1923c; 200, 201).

Umum Jandarma Kumandanı Miralay Galib Bey, müzakerelerde karakolların kumandanı düşük rütbeli jandarma subaylarına ödenen aylık 50 kuruş zammın, jandarma karakol kumandanlarını teşvik ve vazifeye sevk etmek için 150 kuruşa çıkarılmasının düşünüldüğünü ifade etmiştir. Bolu Mebusu Şükrü Bey de kumandanların karakolda buldukları zaman gelen gidene kahve vermesinden, gelen giden yolcuların ve büyük memurun karakollara inmek mecburiyetin olmasından ve karakolların yakıt bedellerinin olmamasından dolayı 200 kuruş verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (TBMMZC, 1923c; 202). Müzakereler sonucunda 4. madde *“Bilfiil karakol kumandanlıklarında bulunan küçük zâbitana maaşlarından başka mahiye verilen 50 kuruş ikramiye 200 kuruşa iblâğ edilmiştir”* şeklinde kabul edilmiştir (TBMMZC, 1923c; 203). 5. madde *“Dersaadet ve bağlı yerlerde Aralık 1922’den ve Trakya ile İzmir sancağında neşrinden ve sair mahallerde 1923 yılının Mart ayından itibaren uygulanır”* şeklinde kabul edilmiştir. Kanunun böyle muhtelif tarihlerde yürürlüğe girmesinin sebebini Umum Jandarma Kumandanı Miralay Galib Bey *“İstanbul jandarmaları şimdiye kadar 23 lira maaş alıyorlardı. Elimizdeki Kanuna nazaran bunlara maaş vermeye imkân bulamadık. Kânunüvel maaşını İstanbul jandarmaları almamış, emri beklemektedirler. Bu kanun dairesinde maaş verilmesini tebliğ edeceğiz. Kânunusani maaşlarını bu suretle alacaklardır. Tahsisat mevcuttur”* şeklinde açıklamıştır (TBMMZC, 1923c; 203-204). Jandarma ödeneğinin artırılması hakkındaki kanuna iştirak eden 179 mebusun, 28’sinin red, 2’sinin çekinse (müstenkife), 149’unun da olumlu oy kullanmasıyla kanun kabul edilmiştir (TBMMZC, 1923c; 207).

5. 1923 Mali Yılı Bütçe Görüşmelerinde Jandarma Teşkilatı’na Yönelik Tartışmalar

1923 yılına ilişkin müzakere edilen maddeler içerisinde Avans Kanunu’na bağlı üç aylık dağıtım cetveline göre Umum Jandarma Kumandanlığı’nın 1922 senesi için 12 aylık tahsisat 10.205.325 lira, 1922 senesine nazaran üç aylık bütçesi de 2.551.331 lira olarak belirlenmiştir (TBMMZC, 1923d; 506-508). 1923 yılı aynı zamanda Kurtuluş Savaşı sırasında kazanılan zaferlerin barış masasında da zaferle sonuçlandırılabilmesi için yoğun diplomatik temasların yapıldığı bir dönem olmuştur. Ancak büyük devletler, Türklerin Anadolu’da bağımsız olmalarını ve milli devletlerini kurmaları konusunda çeşitli güçlükler çıkarmışlardır. Bu nedenlerle 1923 yılında da Ankara Hükümeti bütçe uygulamalarını önceki yıllarda olduğu gibi avans kanunları ve altışar aylık tahsisat kanunlarıyla yürütmüştür (TBMMZC, 1923c; 515-539).

Genel olarak 1923 yılı bütçesinde; 1921 ve 1922 yılları bütçelerinden farklı olarak Anadolu’nun savaş durumundan çıktığı ve Milli Müdafaa Vekâleti’nde ki askeri harcamaların azaltıldığı yönünde bir irade mevcuttur. Artık yeni bir devlet vücut bulmuş ve Anadolu’nun savaş yaralarının sarılması yönündeki çabalar, ülkenin yeniden inşası için gerekli mali yapının hazırlandığı bütçe çalışmalarında da hissedilmiştir (Şahin ve Yılmaz, 2015; 237). 1923 yılı hazine genel hesabına göre gider bütçesinde Umum Jandarma Komutanlığı’na 144.762.262 liralık toplam gelirlerden 9.892.133 (%6,8) liralık ödenek ayrılmış ve miktarında 7.559.307 lirası(%7,1) harcanmıştır (Şahin ve Yılmaz, 2015; 238).

6. Sonuç

Milli Mücadele yıllarında Jandarma cephe gerisindeki kritik noktaların korunması, yol emniyetinin sağlanması ve her türlü asayiş problemlerinin önlenmesinde ve çözümünde asayişten cepheye önemli görevler üstlenmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu, işgaller ve isyanlar gibi olağanüstü koşullar savaş ekonomisinin uygulanmasında etkili olmuş ve bütçeler bu koşullar altında hazırlanmıştır.

Bütçenin hazırlanmasıyla ilgili bir mevzuat olmadığı gibi *de facto* olarak siyasi ve askeri koşullar bütçe hazırlamayı güçleştirmiş, gelirler ve giderler bir önceki yıla dayanan tahminler üzerinden yürütülmüştür. Bu nedenle 1920, 1921 ve 1922 mali yıllarına ait bütçe kanunları da aşağı yukarı aynı nitelikleri taşımışlardır. Dolayısıyla olağanüstü askeri koşullar, acil harcama ihtiyaçları, mali hukukunun önce değil sonra yaratılmasını zorunlu kılmıştır.

Birinci Meclis dönemi bütçelerinde; 1920 yılında 4 ek ödenek kanunu ile 1 avans kanunu, 1921 yılında 4 avans kanunu, 1922 yılında 8 avans kanunu ile 4 ek ödenek kanunu çıkarılmıştır. Bütçelerin hazırlanmasında olduğu gibi, harcamalarında da, milli kurtuluş savaşı damgasını vurmuştur. Eğitim, sağlık, bayındırlık gibi kamu hizmetleri minimumda tutularak bütün olanaklar kurtuluşu sağlayacak Milli Müdafaa Vekâleti'ne akıtmıştır. 1920 bütçesindeki savunma harcamaları gerçekte ordunun kuruluş aşamasına işaret etmiştir. Bundan sonraki yıllarda ordu ihtiyaçlarının daha da artmasından dolayı savunmaya ayrılan pay gittikçe artmıştır.

Birinci Meclis döneminde gerek bütçe görüşmelerinde gerekse asayiş ve iç güvenlikle ilgili çeşitli müzakerelerde Jandarma teşkilatının idari yapılanmasındaki değişiklikler, Jandarmanın bütçesini de etkileyen en önemli faktörler olmuştur. Bu dönemde Jandarma Umum Kumandanlığı ile ilgili olarak; Jandarma süvari alayları için para itası, teşkil edilecek süvari alayları ile jandarma mektepleri için para, bütçede Jandarma, Jandarma bütçesine ilave teklifler, Jandarma efradının maaş artırımı gibi konularda müzakereler yapılmıştır. Yine bütçe görüşmeleri nedeniyle yapılan müzakerelerde jandarmanın çeşitli özlük haklarının yanında, jandarma-halk münasebetlerinde ortaya çıkan olumsuz uygulamalara yönelik tartışmalar da gündeme gelmiştir. Birinci Meclis dönemi bütçelerinin ilgili kalemlerinde Jandarma okulları ile ilgili ödeneğin artırılması jandarmanın ihtiyaçlarının yanında eğitime verilen önemi de ortaya koymaktadır.

Birinci Meclis dönemini kapsayan 1920, 1921 ve 1922 bütçelerinde Jandarma Umum Kumandanlığı bütçesi; ayrılan tahsisat bakımından Müdafaa-i Milliye ve Maliye Vekâleti bütçelerinden sonra gelmiştir. Müdafaa-i Milliye ve Maliye Vekâleti dışındaki dairelerin ödenekleri askıya alınırken, bütçe imkânları dâhilinde askeri harcamalara öncelik verilmiştir. Bu uygulama Jandarma Umum Kumandanlığı'nın bütçesini de etkilemiştir. Özellikle jandarmanın 1921 yılı bütçesinde diğer dairelerle birlikte bir azalma olmuştur.

Birinci Meclis döneminde resmi kurumlar içerisinde ülke genelinde 25000 karakol ile en fazla personele sahip kuruluş jandarma olmuştur. Bu durum asayiş ve iç güvenlik problemi konusunda öncelikle jandarma teşkilatına verilen önemi ortaya koymaktadır. Jandarmanın, Milli Mücadele süresince ülkenin içinde bulunduğu ağır koşullara ve teşkilatın lojistik güç yönünden çok yetersiz bir düzeyde bulunmasına rağmen hem cephede savaşan birliklerin geri emniyetini temin etmiş, hem de halkın ırz ve namusu ile can ve mal güvenliğini sağlayarak ulusun ve vatanın bütünlüğüne önemli katkılarda bulunmuştur. Jandarmanın, zaman zaman halka yönelik şiddet ve yağma iddiaları maaşların azlığına bağlanmış, bütçe görüşmelerinde bu konu da müzakerelere konu olmuştur.

Kaynakça

Akın, R. (2002). *"TBMM'nin İlk Bütçe Yasası: 1336 Muvazene-i Umumiye Kanunu"*, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, sayı: 2, s.1-40.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30.18.1.1., Yer No: 1.1.19

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30.18.1.1., Yer No: 3.18.18

Efe, İ. (2016). *"30 Ekim 1918'den Ocak 1921'e Teşkilat, Tenkîsat ve İcraatlarıyla Türk Jandarması"*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (1): 583-602.

Eroğlu, R. C. (2006). *"Kurtuluş savaşının finansmanı"*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kalkınma İktisadı ve İktisadi Büyüme Anabilim Dalı.

Güneş, İ. (2011). *Milli Mücadele Dönemi Bütçeleri*. 90. Yılında Milli Mücadele, Yay. Haz.: H. Aytuğ, (ss. 123-133). Ankara: Ankara Atatürk Araştırma Merkezi.

Güneş, İhsan. *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, 3. Baskı, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2009.

Koparan, N. (2007). *"Türk Jandarma Teşkilatı (1908-1923)"*, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Anabilim Dalı.

Köse, M. (2019). *"İstiklal Harbinden Kuva-yi Milliye Safına Katılan Askeri ve Mülki Görevlilere İstanbul Hükümeti'nin Yaptırımları"*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ek sayı:2, s. 307-336.

Müderriosoğlu, Alptekin. *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1990.

Müderriosoğlu, A. *Kurtuluş Savaşının mali kaynakları*,

[Online] Mevcut:<<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/810/10298.pdf>>, [Erişim tarihi: 29.05.2019].

Şahin, Necmettin ve Yılmaz. Akif, Milli Mücadele Stratejisinin Mali İktisat Boyutu ve Sosyo-Ekonomik Dinamikleri, Ed.: Necmettin Şahin, İzmir, Vergi Müfettişleri Derneği, 2015.

- TBMMZC, devre:1, cilt: 2, içtima: 25 (7.6.1920a)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 3, içtima: 41 (31.7.1920b)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 3, içtima: 43 (3.8.1920c)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 4, içtima: 61 (8.9.1920d)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 4, içtima: 62 (9.9.1920e)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 4, içtima: 76 (30.9.1920f)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 5, içtima: 92 (30.10.1920g)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 6, içtima: 103 (27.11.1920h)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 5, içtima: 90 (25.10.1920ı)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 6, içtima: 107 (2.12.1920i)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 7, içtima: 125 (29.12.1920j)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 8, içtima: 148 (10.2.1921a)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 7, içtima: 128 (3.1.1921b)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 7, içtima: 124 (17.1.1921c)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 7, içtima: 138 (26.1.1921d)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 8, içtima: 159 (28.2.1921e)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 8, içtima: 158 (27.2.1921f)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 8, içtima: 151 (15.2.1921g)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 8, içtima: 148 (10.2.1921h)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 9, içtima: 5 (10.3.1921ı)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 9, içtima: 10 (21.3.1921i)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 10, içtima: 30 (7.5.1921j)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 10, içtima: 31 (9.5.1921k)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 10, içtima: 39 (18.6.1921m)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 15, içtima: 130 (19.12.1921n)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 17, içtima: 163 (21.2.1922a)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 20, içtima: 50 (8.6.1922b)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 20, içtima: 51 (10.6.1922c)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 20, içtima: 53 (12.6.1922d)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 20, içtima: 54 (14.6.1922e)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 20, içtima: 57 (18.6.1922f)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 20, içtima: 58 (19.6.1922g)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 21, içtima: 76 (19.7.1922h)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 22, içtima: 84 (14.8.1922i)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 27, içtima: 184 (31.1.1923a)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 27, içtima: 186 (3.2.1923b)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 27, içtima: 188 (7.2.1923c)
 TBMMZC, devre:1, cilt: 27, içtima: 201 (28.6.1923d)

Tokgöz, M.(2009).Toplumsal Çatışma, Hukuk ve Asayiş İlişkisi Üzerine. Jandarma ve Polis Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar, Derleyenler: Noémi Lévy, Nadir Özbek ve Alexandre Toumarkine (ss. 191-213). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ekler

Ek-1

Seyyar jandarma müfrezelerinin teşkili hakkında Müdafaa-i Milliye Vekâletince tanzim Heyet-i Vükelaca kabul edilmiş kanun layihası.

مبارک الله تعالیٰ
۱- مقررہ ہر ایک لشکر ہفتہ ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔
۲- اس قانون کے تحت ہر ایک لشکر میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔
۳- اس قانون کے تحت ہر ایک لشکر میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔
۴- اس قانون کے تحت ہر ایک لشکر میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔
۵- اس قانون کے تحت ہر ایک لشکر میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔

۶- ہر ایک لشکر میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔
۷- اس قانون کے تحت ہر ایک لشکر میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔
۸- اس قانون کے تحت ہر ایک لشکر میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔
۹- اس قانون کے تحت ہر ایک لشکر میں ایک سو تیس ہزار روپے کا خرچہ کرے گا اور اس کا خرچہ ہر ایک ہفتہ میں ایک سو تیس ہزار روپے سے زیادہ نہ ہوگا۔

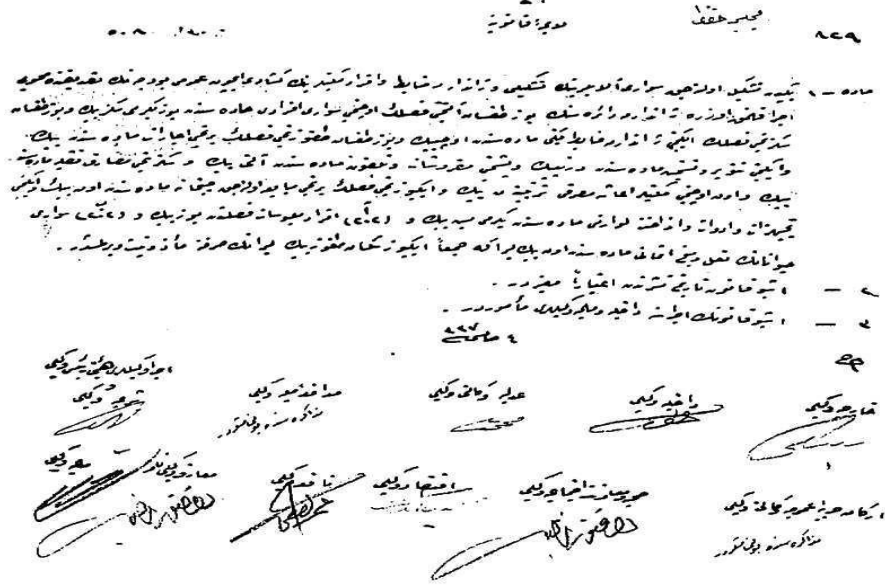
مبارک الله تعالیٰ

مبارک الله تعالیٰ
مبارک الله تعالیٰ
مبارک الله تعالیٰ
مبارک الله تعالیٰ
مبارک الله تعالیٰ

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1., Yer No: 3.18.18, Belge Tarihi: 26.05.1920
[Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928)]

Ek-2

Yeniden kurulacak süvari alaylarının teşkili, jandarma ve subay mekteplerinin açılması için 289.000 liranın sarfına izin verilmesi hakkında kanun tasarısı.

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.1., Yer No: 3.18.18, Belge Tarihi: 04.05.1921
[Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928)]